

MJESTO AKCENTA U RUSKOM I ČAKAVSKOM (ČAKAVŠTINA SREDNJODALMATINSKIH OTOKA)

RAFAELA ŠEJIĆ
Filozofski fakultet u Zadru
Faculty of Philosophy in Zadar

UDK/UDC: 808.2-6:808.62-6:808:62-087
Izvorni znanstveni članak
Original scientific paper

Primljeno; 2001-11-17
Received

Promatrali smo mjesto akcenta u riječima bliskim na planu izraza (i planu sadržaja) u ruskom i čakavskom (čakavština srednjodalmatinskih otoka). Ovom smo se prilikom ograničili na imenice i glagole (407 parova imenica i 451 par glagola). Korpus imenica ukazao je da isto mjesto akcenta u ishodišnom položaju (N. sg) ima 86,7% imenica našeg korpusa, a 13,2% nema. Korpus glagola pokazao je da isto mjesto akcenta u ishodišnom položaju (infinitivu) ima 89%, a različito mjesto ima 11%. Stanje u ishodišnom položaju ukazuje na izuzetno podudaranje mjesta akcenta.

Oba jezična sustava imaju pokretan akcent – u paradigmi se mjesto akcenta može mijenjati. Iako velik dio korpusa međujezičnih adekvata koji smo obradili u ovom radu u ishodišnom položaju ima isto mjesto akcenta i iako od tog broja velik dio ima stalan akcent (60,7% imenica, 22% glagola), ipak ih značajan broj u paradigmi ostvaruje akcenatski pomak.

Dok je u nekim slučajevima taj pomak isti i pada na isti slog (5% imenica, 6,2% glagola), u drugim slučajevima akcent se ne kreće na isti način. Zbog toga neke riječi koje u ishodišnom položaju imaju akcent na istom mjestu u paradigmi akcent nemaju na istom mjestu u čitavoj (8% imenica, 12,6% glagola) ili dijelovima paradigme (21% imenica, 43% glagola). Najnestabilniji oblik je prezent glagola. Oblik glagolskog pridjeva radnog (koji služi za tvorbu perfekta) i imperativa bliži je akcentuaciji infinitiva. Ipak, pokretan akcent u ženskom rodu jednosložnih glagola u perfektu ruskog jezika – što je jedan od većih problema govornicima hrvatskog standarda ne javlja se i u čakavskom.

0. UVOD

U slavenskoj je akcentologiji poznato da ta dva jezična sustava u velikoj mjeri čuvaju staro mjesto akcenta. Tu opće prihvaćenu činjenicu željeli smo konkretizirati kroz usporedbu mjesta akcenta kod međujezičnih adekvata na planu sinkronije.

0.1. Prvi problem pred kojim smo se našli bilo je pitanje korpusa. Otegotna okolnost uspoređivanja ruskog i čakavskog akcenta, između ostalog, sastoji se i u tome da se kod ruskog jezika radi o standardiziranom sustavu s jedinstvenim akcenatskim sustavom, dok se kod čakavskog radi o nestandardiziranom sustavu¹ s četiri akcenatska sustava². Za osnovu svojeg rada prihvatili smo govore srednjodalmatinskih otoka (mahom su predstavnici starog i starijeg akcenatskog sustava koji se, prema Mogušu, javljaju kao općečakavski³), a nalaze se u osnovi Čakavisch–Deutsches Lexikona⁴ koji nam je, kao i jednojezični rječnik Ožegova, poslužio kao izvor za traženje korpusa.

0.2. Čakavisch–Deutsches Lexikon kapitalno je dijalektološko i leksikografsko djelo, koje zauzima posebno mjesto u slavenskoj, a time i svjetskoj lingvistici. To je jedan od najvećih dijalektoloških rječnika u slavistici, a svojim dijelom koji govori o morfologiji čakavskog dijalekta postao je i daleko više od rječnika. Rječnik je započeo Mate Hraste, a nakon njegove smrti završio ga je Petar Šimunović. Posebna je važnost tog leksikona da je u potpunosti akcentuiran. Uz poznavanje starocrkvenoslavenskog, kao što ističe B. Finka⁵, potrebno je poznavanje upravo hrvatskog čakavskog narječja, jer se ono javlja kao najadekvatnije polazište za studij akcenatsko–kvantitativnih problema u

¹ "Dijalekt gotovo da nema norme, nema gramatike koja izvornim govornicima propisuje kako će govoriti, a u leksiku on je otvoren sustav." kaže Šimunović (68., str. 8). Mislimo da je problem u sljedećem: dijalekt nema zajedničke norme, tj. svaki govor ima svoj skup pravila koji je jednako određen kao i svaki skup pravila jednog standardnog jezika. U dijalektu svi su govori ravnopravni i stoga se ukupno gledano govori o tome da u dijalektu nema pravila, no to je u stvari daleko od istine. B. Finka (15., str. 12) kaže: "...svaki mjesni pa i individualni govor funkcionira kao jezik, kao svojevrsna jezična cjelina. Prema tome, bitna je razlika između dijalekata i jezika u stupnju veće ili manje ograničenosti uporabe, i to: a) prostorne, b) vremenske, c) kulturološke, a ne u njihovoj jezičnoj funkcionalnosti." Vezano s tim, kada uspoređujemo čakavski i ruski akcent, morali smo dodatno ograničiti koji čakavski akcenatski sustav uspoređujemo u ovom radu. O tome je više riječi u daljnjem tekstu.

² Moguš (57., str. 53).

³ Stari i stariji akcentirani sustavi, koliko god bili neravnomjerno raspoređeni (...), svojstveni su golemoj većini čakavskih govora. M. Moguš (57., str. 35).

⁴ P. Šimunović: 68., str. 7.

⁵ Poznavanje tog najstarijeg zapisanog slavenskog jezika, koji je odskočna daska i za praslavenske rekonstrukcije i za međuslavenske jezične poredbe, ne može pomoći u akcenatskim pitanjima slavenskih jezika, jer u pisanim spomenicima na crkvenoslavenskom nisu zabilježeni akcenatsko–kvantitativni znakovi kao pokazatelji izgovornih norma. B. Finka (16., str. 11).

praslavenskom, kao i u kasnijim zasebnim slavenskim jezičnim grupama, te u pojedinim jezicima koji su se iz njih razvili. Čakavsko narječje čuva tragove duboke slavenske starine cjelokupnim inventarom svojih jezičnih osobina, te to narječje ima izuzetno značenje i za kroatistiku i za opću slavistiku. Nažalost, broj se govornika čakavskog narječja gubitkom autohtonog stanovništva na hrvatskim otocima svakim danom sve više smanjuje, a općenito se čakavsko stanovništvo pod utjecajem TV i ostalih medija (koji se mahom služe jezičnim standardom), te doseljavanjem novih stanovnika sa štokavskog govornog područja, nalazi pod stalnim pritiskom raznih jezičnih utjecaja⁶. Treba dodati da i djeca u školi uče na standardnom hrvatskom jeziku, što se, vjerojatno, odražava i na njihovu govoru.

U rječniku se daje tek jedan dijalekt (dijalekt srednjodalmatinskih) čakavskog narječja. Samim tim naš rad nije reprezentativan kao usporedba rusko i čakavskog u cjelini – stoga i podnaslov ovoga rada naglašava to ograničenje. Naselja, iz kojih su primjeri govora najbrojniji, a koja su u velikoj mjeri sačuvala svoj arhaičan govor su: Dračevica (D, Brač)⁷, Škrip (Š, Brač), Brusje (B, Hvar), Vrbanj (Vr, Hr), Komiža (K, Vis), Vis (Vs).⁸

Za dijalekt srednjodalmatinskog otočja karakteristično je⁹ da na tom otočju nije od 16. st. pučanstvo migriralo u značajnijem broju (osim što je za Kandijškog rata, sredinom 17. st., na istočne dijelove Brača i Hvara došlo štokavsko pučanstvo koje je osnovalo naselja Sumartin na Braču i Sućuraj na Hvaru).¹⁰ Stoga je otočka čakavština imala prirodan razvitak i stanje zabilježeno u rječniku ne razlikuje se bitno od onoga potvrđenog u povijesnim spomenicima i literarnim djelima pisaca toga područja. Potrebno je napomenuti, da je u rječniku zabilježen govor tadašnjih sedamdesetogodišnjaka, jer su govor mlađeg stanovništva već i tada zahvatili novi utjecaji, a danas su ti utjecaji, vjerojatno, još više izraženi.

Naš rad, da bi bio potpun, trebao bi uzeti u obzir sve čakavske govore. Na žalost, još uvijek ne postoji kompletan komparativni rječnik čakavskog narječja, koji bi umnogome olakšao taj posao. Za upotpunjenje ovoga rada trebalo bi proučiti mnoge radove naših dijalektologa, pa ni to ne bi bilo dovoljno, jer ni izdaleka nisu obrađeni svi čakavski govori, a često i kod obrađenih govora nisu zapisani svi oblici koji se u njemu nalaze.¹¹ Kako bismo ipak predočili, pa makar i

⁶ Svjedoci smo da u posljednje vrijeme čakavština, ipak, doživljava svojevrsnu renesansu. Nadamo se da to nije samo prolazna, pomodna pojava. Bit će zanimljivo pratiti daljnji razvoj čakavštine u globaliziranom svijetu preplavljenom tehnologijom. I danas se potvrđuju riječi Božidara Finke da čakavština istovremeno nastaje i nestaje, da je jezični fenomen koji se obnavlja, traje i postepeno preoblikuje.

⁷ U zagradama smo, preuzimajući oznake P. Šimunovića, velikim slovom označili kraticu kojom se pojedini govori označavaju u daljnjem tekstu, a naveli smo i otok na kojem se pojedino mjesto nalazi.

⁸ Šimunović (68., str. 7).

⁹ Prema Šimunović (68., str. 7).

¹⁰ Ta građa u rječniku, naravno, nije uzeta u obzir.

¹¹ Jurišić: "Smatram da je bolje tako nego da se za volju jednodličnosti izostave kod jednih riječi potvrđeni oblici ili da se kod drugih dodaju nepotvrđeni." (37., str. 8).

djelomično, akcenatsku raznolikost čakavskog narječja, u bilješkama smo, u onim slučajevima kada se mjesto akcenta u pojedinim čakavskim govorima ne podudara, naveli i taj podatak. Usporedbu smo ograničili samo na nekoliko čakavskih (iscrpno proučenih) govora (govori mjesta Sali, Labin i Novi, te otoka Vrgade, Suska i Raba)¹². Kako u radu uspoređujemo samo mjesto ruskog i čakavskog akcenta, tako nećemo posebno navoditi razliku u kvaliteti akcenta, ukoliko se on ipak nalazi na istom slogu.¹³ Smatrali smo da je, zbog iznimne kompleksnosti građe, za osnovu rada bilo potrebno uzeti jedan od čakavskih dijalekata, a kako je upravo ovaj rječnik najobimniji čakavski rječnik, to su se i izvor i južnočakavski ikavski dijalekt nametnuli sami po sebi.¹⁴

0.3. Jednojezični rječnik Ožegova nije, naravno, najobimniji ruski jednojezični rječnik. Sadrži oko 57 000 riječi i prvi je jednotomni jednojezični rječnik ruskog jezika nastao nakon 1918. g. s ciljem da pomogne pravilnoj upotrebi riječi, pravilnoj tvorbi oblika, pravilnom izgovoru i pisanju. Koliko je njegov autor u tome bio uspješan govori i činjenica da je nakon 1949. g., kada je rječnik prvi put izdan, pa do 1983., izašlo 14 izdanja, te da rječnik i danas ima gotovo kulturni status. Mi smo ga izabrali za izvor upravo zbog pažnje koja se u rječniku pridaje akcentuaciji pojedinih riječi i njihovih oblika.

0.4. Zbog različite prirode ruskog i čakavskog akcenta uspoređivati ta dva sustava izuzetno je složeno. Ruski je akcent ekspiratoran i dinamički, a čakavski melodijski (odnosno, u starom sustavu radi se o tri akcenta: kratkosilaznom,

¹² Vidi literaturu.

¹³ Radi ilustracije navest ćemo nekoliko primjera: Sali: klobūk, grīh, sūd, krālĳ–nasuprot klobūk, grīh, sūd, krālĳ. Vrgada: sālo, bogātstvo, dopušćenje – nasuprot sālo, bogātstvo, dopušćenje. Vrgada: plākati, plačēš, Susak: plākat, plāčen – nasuprot plākot, plāčen. Iako su takve razlike u vrsti akcenta brojne, pronašli smo iznimno malen broj riječi kod kojih se ne podudara mjesto akcenta.

¹⁴ Takvo ograničenje korpusa nije razriješilo sve probleme jer se i govori pojedinih mjesta razlikuju. Npr. Mate Hraste (23., str.14–16) kada opisuje akcent i kvantitet na otoku Hvaru navodi da je izgovor zavinutog akcenta u govoru Vrbanja (i donekle Zastrazišća) izrazitiji no u drugim mjestima “Varbānjani čudo zavĳju (zavĳjedu) jazikon u govoru” te dodaje da ga u Vrbanju često upotrebljavaju i tamo gdje mu nije mjesto (“Ova moja mađla ča hoće, hōće.”) Također, na istoj riječi može biti dvojaki akcent na istom mjestu: mladĳe, mladĳć. Ima skupova imenica koje u nekim mjestima imaju uzlazni akcent, a u drugima silazni na istom slogu i u istom padežu: Kōta, Lūkra, Lūca–(V. sg.) Kōta, Kōkra. Lūca, (Hvar, Stari Grad, Dol, Vrboska, Jelsa); Kōte (Kāote), Lūce, Lūkre (Vrbanj, Svirče i sva ostala mjesta na otoku); a može biti i kao N. sg. Važne su i pojave u akcentu G. sg. imenica ž. r. s akcentom na nastavku, a s dugim korijenskim slogom–u G. sg. mogu imati u raznim mjestima trojaki akcent. U Vrbanju, Svirčima, Sv. Nedelji, Poljicima i veoma rijetko u Vrisniku ostaje u G. sg. na prvom slogu dužina, a na kraju kratkosilazni, no ne tako izrazito brz kao u N. sg., nego nešto slabiji te se čini da pomalo prelazi na prvi slog (dūša–dūše, tūga–tūge, Lūca–Lūce). U Starom Gradu, Dolu, Vrboskoj i Jelsi dužina na prvom slogu pred dugim akcentom pokraćuje se i gotovo sasvim gubi (gĳva–gĳovie, rūka–rukĳe, brōda–brodfe, Lūca–Lucĳe). To se nalazi i u Hvaru, ali se zadržala i vidna dužina na korijenskom slogu (gĳōva–gĳōvē, brōda–brōdē, Kōta–Kōtē). U drugim mjestima kao i u Vrisniku nalazi se u G. sg. na nastavku uzlazni akcent, a duljine pred njim nema (Kōta–Kotē, gĳōva–gĳovē, sřĳda–sřĳdē). U Grablju, Pitvama i Zastrazišću osobito se primjećuje skraćivanje osnovnog vokala (gĳva–glavē, Mōra–Mare).

dugosilaznom i zavinutom). Isto tako u ruskom standardnom jeziku svaki je nenaglašeni slog kraći od naglašenoga, dok u čakavskom bivaju sačuvane i nenaglašene dužine, a i sami naglašeni slogovi razlikuju se po intonaciji i trajanju. Stoga smo se u ovom radu ograničili na promatranje mjesta akcenta u oba jezična sustava.

0.5. Sam korpus čine, zbog kontrastivne prirode našeg rada, međujezični adekvati (riječi vrlo bliske na planu izraza i sadržaja). Postavilo se pitanje treba li u korpus uvrstiti i međujezične homonime (riječi slične na planu izraza, no različite na planu sadržaja) na koje smo naišli prilikom rada na izvoru. Iako smo se u prvi mah odlučili da to učinimo, rukovodeći se primjerima, kao što su npr. kuća – куча (etimologija je ista: *koṭ*-ja), ipak smo se poslije, zbog različitih uzroka homonimije, a što nas opet vodi na polje etimologije i dijakroniju, odlučili da takve parove zanemarimo.

Sljedeće pitanje koje se postavilo u vezi korpusa bilo je možemo li posuđenice tretirati kao slavenske riječi. Kao što smo ranije naveli, u ovom smo radu željeli prikazati stanje u sinkroniji ova dva jezična i akcenatska sustava. Čini nam se da pitanje posuđenica nužno zadire u dijakroniju (etimologiju pojedinih riječi) te da bi nas to, na neki način, udaljilo od naše teme. Mi u ovom radu ne objašnjavamo niti porijeklo pojedinih riječi, niti dijakronijske promjene u mjestu akcenta. Stoga smo se odlučili i posuđenice uvrstiti u korpus.¹⁵

Ograničivši na taj način polje svog istraživanja pronašli smo korpus koji čini 401 par imenica i 451 par glagola. Parove koji možda postoje na terenu, a riječnici ih ne bilježe, ovom smo prilikom, na žalost, izostavili.

1. ČAKAVSKO NARJEČJE

1.0. Južnoslavenski dijasistem formiran je od pet narječja (kajkavsko, čakavsko, zapadnoštokavsko, istočnoštokavsko i protorlačko). Hrvatska su narječja čakavsko (6 dijalekata), kajkavsko (6 dijalekata), i dio štokavskoga.¹⁶ Prema Brozoviću¹⁷ suvremena čakavština obuhvaća sljedeće dijalekte¹⁸: 1.

¹⁵ Naime, odluka da se izostave posuđenice, čini nam se, zahtijevala bi i definiranje što u jeziku smatramo posuđenicom. Npr. među najstarijim posuđenicama ima riječi iz iranskog i germanskog leksika kao npr. riječi bog i kupiti. Simeon (66., str. 129). Pred nas bi se tada postavilo pitanje treba li i takve riječi izostaviti iz korpusa, a ako ne, gdje postaviti granicu.

¹⁶ J. Lisac (44., str. 47).

¹⁷ D. Brozović (9., str. 28).

¹⁸ B. Finka (16., str. 12). Navodi minimale zahtjeve koje mjesni govori moraju ispunjavati da bi se svrstali među čakavske. Između navedenih osobina kao, prema autoru, izrazito čakavske, navest ćemo samo: a) prisutnost zamjenice *ča*, odnosno njezinih tragova u likovima *zač*, *nač*, *poč*, *vač* i sl; b) ikavsko-ekavski refleks "jata"; c) konsonantizam bez afrikate ___; d) sliven izgovor glasa (bezuvučni palatalizirani okluziv) *t'*; e) razvijanje u nekim čakavskim govovima *lk < tk*; f) zastupljenost *ę > a* kao u primjera *žaja*, *počati*, *jazik*. Sve druge osobine mogu se odrediti kao čakavske samo onda ako se ne

buzetski (ili gornjomiranski) dijalekt, 2. jugozapadni istarski (ili štokavski čakavski) dijalekt, 3. sjevernočakavski (ili ekavski čakavski) dijalekt, 4. srednjočakavski (ili ikavsko-ekavski čakavski) dijalekt, 5. južnočakavski (ili ikavski čakavski) dijalekt i 6. lastovski (ili jekavski čakavski) dijalekt. Vidimo dakle da govori na kojima se bazira Čakavisch-Deutsches Lexikon pripadaju južnočakavskom (ikavsko čakavskom) dijalektu.

1.1. GEOGRAFSKI SMJEŠTAJ

Precizno odrediti granice čakavskog¹⁹ narječja teško je, jer se u mnogim mjesnim govorima pronalaze uz čakavske i štokavske, odnosno kajkavske crte. To su tzv. prijelazni govori. Oni uvijek imaju u osnovi jedno izvorno narječje, dok su karakteristike drugog narječja u manjini. Postoje, dakle, čakavsko-štokavski i čakavsko-kajkavski prijelazni govori. Kao što navodi B. Finka u štokavsko-čakavskim i kajkavsko-čakavskim govorima izvorno je narječje štokavsko, odnosno kajkavsko²⁰. Zanimljiva je i dijalekatska slika Istre²¹.

Neosporno je da je čakavsko narječje u prošlosti zauzimalo daleko veće područje no danas. Mate Hraste smatra da su po dolasku na Balkanski poluotok čakavci zauzimali teritorij na sjeverozapadu prostor između rijeke Kupe i mora, na jugoistoku dobar dio Hrvatske i Bosne, svakako do rijeke Une i Sane, na jugu do Cetine, a vjerojatno i dalje do Bosne na sjeveru i Neretve na jugu. Dokaz te tvrdnje predstavljaju glasovne i akcenatske jezične crte koje govore tih krajeva povezuju s dalmatinskim čakavskim i ujedno sa starim posavskim ikavskim štokavskim govorima.²² Moguš²³ prema razmještanju toponima (koji su

nalaze u nečakavskim govorima na područjima (sadašnje ili povijesne) čakavsko-nečakavske interferencije.

¹⁹ Iako je postojala teorija da je upravo čakavski prahrvatski jezik, S. Ivšić ne smatra to mišljenje točnim. On smatra da je čakavski samo grana prahrvatskog jezičnog debla, ali se ta grana nije širila u ogranke onako kako se razvila štokavska grana (30., str. 206).

²⁰ B. Finka (16., str. 13). Moguće je govoriti čak i o čakavsko-kajkavsko-štokavskim dijalektima ili govorima.

²¹ U Ivić P. karta štokavskog narječja područje od Kaštelira preko Poreča, Rovinja, Pule, Premanture pa do Kanfanara svrstava u istarski ikavski dijalekt štokavskog narječja. Kod Brozovića vidljivo je da samo uski krug oko Pule pripada štokavštini. U Istri su, prema Brozoviću, zastupljeni sljedeći čakavski dijalekti: buzetski, jugozapadni-istarski, sjevernočakavski (ekavski), srednjočakavski (ikavsko-ekavski) te južnočakavski (ikavski) dijalekt. M. Hraste (28., str. 506) kaže da je provala Turaka koja je dohvatila Istru, a još više kuga koja je početkom 16. st. poharala velik dio stanovništva, imala za posljedicu da su neki istarski krajevi, osobito u jugozapadnom kraju, ostali pusti. U te krajeve, a ponešto i drugdje, naselile su mletačke vlasti između 1449. i 1651. stanovnike iz kopnene Dalmacije. Mlečani su ih nazivali "morlacchi" (Vlasi). Oni su sebe nazivali "Slovincima", a svoj jezik "slovinskim". Jezik kojim su govorili vjerojatno je inao i štokavskih i čakavskih osobina. Pretpostavlja se da su došli iz kopnene Dalmacije, iz kraja oko rijeke Cetine, gdje se u to doba govorilo štokavsko-čakavskim dijalektom. Upravo tom činjenicom objašnjava se kompleksna slika dijalekata Istre. Staro čisto čakavsko područje nalazi se u jugoistočnoj i srednjoj Istri, tzv. Liburniji.

²² M. Hraste (28., str. 506).

²³ M. Moguš (57., str. 8).

prvorazredni jezični spomenici) nastalih prema apelativu malin²⁴ (mlin), a koji je vezan isključivo za čakavsko područje, zaključuje da štokavski toponimi na zapadu ne prelaze crtu Bjelovar – Prijedor – Drvar – Jajce – Travnik, odnosno rijeke Sanu, Vrbas i Bosnu. Josip Lisac opisuje prostor koji je čakavsko narječje zauzimalo potkraj drugoga razdoblja i prije početka velikih seoba.²⁵ Čakavsko–zapadnoštokavska granica nije bila oštra, ali se kao njeno prostiranje može uzeti područje neznatno istočno od Une, zatim Dinara, uz izbijanje na more istočno od Cetine. Otoci su bili čakavski, obala zapadnoštokavska, no zapadni Pelješac, Korčula i Lastovo su na čakavskom terenu, istočni Pelješac i Mljet u zapadnoj štokavštini. Prodorom Turaka duboko na Balkan dolazi do seobe stanovništva najvećih razmjera uopće u novovjekovnoj povijesti europskih jezika, i to velikim dijelom unutar istog jezika.²⁶ Migracije, koje su započele u prvim desetljećima 15. st., trajale su više stoljeća i uzrokovale iznimne promjene prvotnih staništa većine stanovnika. Na taj način dolazi do znatnog smanjivanja čakavskog i kajkavskog područja. Znatni dio staroga čakavskog područja tijekom 16. st. pao je pod tursku vlast ili je opustošen, pa su čakavci uz obalu i osobito u unutrašnjosti izrazito prorijeđeni. Dijelom su pobjegli izvan hrvatskoga prostora (Slovenija, Austrija, Mađarska, Češka, Slovačka), prvenstveno u Gradišće, ali i na otprije čakavski prostor (jugozapad Krka, Istra), pa i na stare kajkavske terene (npr. donjosutlanski dijalekt jest kajkavizirani čakavski).²⁷ Dio čakavaca selio se sa svojih autohtonih područja i naseljavao na drugim područjima stvarajući čakavske “oaze” na područjima drugih narječja ili jezika, ili se pak miješajući s drugim čakavcima, zadržavajući tek tanku teritorijalnu sponu ili je pak u potpunosti gubeći. Dijalekte čakavskog narječja zato je relativno teško grupirati. Lingvistički nazivi obično se kombiniraju s geografskim (npr. istarski čakavski–ikavski, južnočakavski–ikavski i sl.).

1.2. IZ POVIJESTI ČAKAVSKE AKCENTOLOGIJE

Posebnost čakavske akcentuacije je njezina izrazita konzervativnost, tj. nesklonost bilo kakvim promjenama u sustavu. Time je privlačila znatnu pažnju lingvista, a posebice onih koji su nastojali rasvijetliti pitanja praslavenske prozodije.²⁸ Među prvim pitanjima čakavske akcentuacije postavilo se pitanje

²⁴ M. Moguš (56., str. 29) navodi da je oblik malin potvrđen u čakavaca već u 13. st., a stare su i izvedenice od malin: malinar (štok. mlinar), malinica (štok. mlinica), malinski/malinov kamen (štok. mlinski kamen). Od takvih apelativa razvili su se onda i toponimi Malin, Malinari, Maline, Malinica, Malinci, Malinišće, Malinšćica, Malinska i sl. koji su najčešće označavali mjesto gdje se nalazi mlin ili mlinareva kuća, gdje se melje ili se mljelo.

²⁵ J. Lisac (44., str. 43).

²⁶ J. Lisac (44., str. 46).

²⁷ J. Lisac (44., str. 46).

²⁸ Među lingvistima koji su se među prvima bavili pitanjima čakavske akcentuacije možemo istaknuti: Bartola Kašića, Antuna Mažuranića, Jurja Križanića, Marcela Kušara, Ivana Milčetića, Mieczysława Małeckog, Stjepana Ivšića itd. Potrebno je posebno istaknuti Antuna Mažuranića, koji je među prvima u svojim radovima, posebice u *Slovnici hervatskoj*, proučavao odnos čakavskog i

njezine geneze. Različita upotreba triju čakavskih akcenata – kratkosilaznog, dugosilaznog i zavinutog²⁹ – navela je A. Belića³⁰ na tezu o genetskoj razlici među pojedinim grupama govora, dijeleći ih na sjevernu i južnu zonu (u odnosu na štokavski utjecaj). Istraživanja Blaža Jurišića i Stjepana Ivšića, međutim, govore o jedinstvu čakavske akcentuacije. Kasnije se govori i o prijelaznoj čakavskoj akcentuaciji. Predstavnici prijelaznog tipa su V. Jakić–Cestarić te Mate Hraste. Na osnovama Ivšićeve teorije Z. Junković i M. Moguš priklanjaju se mišljenju o jedinstvenom sustavu čakavske akcentuacije, unutar kojeg je dolazilo do razvoja različitih izoglosa ili do različitog redoslijeda pojedinih pojava. Oni zastupaju jedinstvo čakavskog naglasnog sustava upućujući na razvojne etape što ih je taj jedinstveni sustav doživio. Moguš ističe³¹ da, iako se akcenatske izoglose čakavskog narječja isprepliću, to ne znači da bi misao o heterogenosti čakavske akcentuacije morala biti točna. Velikog je utjecaja na današnje stanje ostavio velik broj migracija stanovništva, a kao potvrdu jedinstvenosti čakavske akcentuacije on navodi ova dva razloga:

štokavskog akcenta. Mažuranićevim radom uvelike se koristio i veliki ukrajinski lingvist-akcentolog Oleksandr Opanasovič Potebnja, koji je 1864. prvi iznio tezu da je čakavski akcent vjerojatno drevni općeslavenski akcent ili je barem opći za južne i istočne Slavene. Nažalost, iako se Mažuranićeva knjiga jasno zove *Slovnica hervatska* i u odnosu prema čakavskom on suprotstavlja štokavski, kod ukrajinskog se lingvisti štokavski pretvara u srpski: “По его мненню (А. Маžураића, оп. а.), основной общесербской системой ударения была чакавская, свидетельством чего является сходство чакавского ударения с восточнославянским, которое могло быть только остатком общего для них прошлого.” А. А. Потebня (63., стр. 6.). (“*Po njegovom mišljenju* (A. Mažuranića, op. a.) *osnovni općesrpski akcenatski sistem bio je čakavski, što dokazuje bliskost čakavskog akcenta s istočnoslavenskim. Ta bliskost može biti jedino rezultat njihove zajedničke prošlosti.*”) (prev. aut.). Potrebno je još napomenuti da Mažuranić, koji je odredio odnose između štokavskog i čakavskog akcenatskog sistema i izrazio misao da je jedan potekao iz drugog, nije išao tako daleko da zaključi da je čakavski akcent, koji po mjestu odgovara istočnoslavenskom, vjerojatno drevni općeslavenski ili barem opći za Južne i Istočne Slavene. Do tog je zaključka došao upravo gore spomenuti Potebnja.

²⁹ Uvažavajući Jurišićevu argumentaciju (37., str. 61) i mi taj akcent nazivamo zavinutim – nazivom koji mu je nadjenao S. Ivšić. Jurišić ističe da nazivi za \sim akcent – čakavski akut ili novi akut – nisu odgovarajući zbog toga što se taj akcent može naći i u ostalim našim narječjima, a budući da je to prahrvatski akcent on nije ni tako nov. U svakom slučaju današnji je štokavski, književni akut (‘), noviji od njega. Dakle, prema praslavenskom otisnutom akcentu ovaj je akcent (˘) nov, no ipak mu, zbog toga što postoji i još noviji akcent akcentske intonacije takav naziv ne pristaje.

³⁰ Iva Lukežić u svojoj knjizi *Trsatsko–bakarska i crikvenička čakavština* na str. 26. izražava mišljenje da su Belićeva stajališta često opterećena velikosrpskom ideologijom, zbog čega je ponekad u skladu s takvom ideologijom interpretirao svoje nalaze. Ona smatra da svojom tezom o nastanku (najbrojnijih) ikavsko–ekavskih čakavskih govora mehaničkim miješanjem autohtonih starosjedilačkih čakavaca ekavaca s došljacima ikavcima s jugoistoka (koji bi mogli biti južni čakavci, ali i štokavci), posredno osporava autentičnost i autohtonost najvećem dijelu čakavaca, i sugerira da je i taj najbrojniji čakavski tip samo hibridna kombinacija s nekim od štokavskih jugoistočnih govora. Tragom istog posizanja i presizanja smatra autorica i Belićevo isticanje veze između južnih čakavaca sa slavonskim štokavcima, budući da je on kao sljedbenik učenja J. Kopitara, F. Miklošiča i V. S. Karadžića sve što je štokavsko držao dijelom srpskog jezika. J. Lisac u svom je radu (44.) uglavnom izdiferencirao štokavske dijalekte s obzirom na to da li su hrvatski ili srpski, tako da povezivanje čakavskog sa štokavskim ne umanjuje nužno njegovu pripadnost hrvatskom jeziku.

³¹ M. Moguš (54., str. 12).

- 1) Stari se troakcenatski sustav održao kao osnovna oznaka na čitavom čakavskom terenu. Čuvanje takva sustava i danas je odlika većine čakavskih govora.
- 2) Akcenatske inovacije, kad je do njih i dolazilo, pokazuju čvrstu povezanost s temeljnim sustavom u recipročnosti: ako se promijeni akcent, ostaje staro mjesto; ako se promijeni mjesto, upotrebljava se stari akcenatski inventar. Osnovnom karakteristikom promjena u čakavskoj akcentuaciji on smatra evolutivnost, a ne revolucionarnost.

U našem radu oslonit ćemo se prvenstveno na teorijsku podlogu M. Moguša.

1.3. AKCENATSKE OSOBINE ČAKAVSKOG NARJEČJA

Polazeći od definicije naglasaka kao spoja siline (naglašenost – nenaglašenost), intonacije (uzlaznost – silaznost) i trajanja (duljina – kraćina) Moguš³² smatra da akcenatska klasifikacija mora imati u vidu: mjesto akcent, broj akcenata i njihovu fiziologiju. Na osnovi te tri komponente Moguš, u čakavskom narječju, izdvaja četiri naglasna tipa: stari, stariji, novi i noviji.

1.3.1. STARI NAGLASNI TIP polazna je točka u određivanju akcenatskih tipova, a njegove su značajke stari tročlani akcenatski inventar na starim distribucijskim mjestima (kratkosilazni, dugosilazni i zavinuti akcent). On je starohrvatski i opće čakavski (tj. distribucija je uspostavljena u 12–14 st. u vrijeme gubitka poluglasa iz fonološkog sustava). Govori koji čuvaju stari naglasni tip imaju najarhaičniju akcentuaciju u čakavskom narječju. On se upotrebljava u istočnom dijelu Istre, osobito postojano u Kastavštini i u liburnijskim govorima, u čitavom Hrvatskom primorju i na čakavskom otočju od Pašmana do Lastova, te je dakle svojstven većini govora.³³

1.3.2. STARIJI NAGLASNI TIP čuva stara akcenatska mjesta,³⁴ ali na njima dolazi do sustavne izmjene intonacije ili trajanja (ili obojega), tj. dolazi do zamjene zavinutog akcenta ili parcijalno u pojedinim pozicijama ili općenito u svima s dugosilaznim akcentom, na starim distribucijskim mjestima. Taj postupan proces zahvaćao je najprije finalne, potom inicijalne, a na koncu i medijalne slogove u riječima. Budući da je proces bio postupan, zamjena zavinutog akcenta negdje je provedena u potpunosti, a negdje nije. Tako stariji naglasni tip može biti troakcenatski (gdje zamjena nije provedena do kraja) ili dvoakcenatski (gdje je zamjena provedena do kraja).

Dakle, promjene tipa *noĝe > noĝe* događale su se prve. Ta prva sustavna metatonija dovodi do starijeg troakcenatskog sustava bez oksitonalnog zavinutog

³² M. Moguš (57., str. 53).

³³ M. Moguš. (54., str. 8).

³⁴ Naglasno mjesto stabilnije je od intonacije, koja se prva mijenjala.

akcenta (oko, mēso, sūša, nogē<nogē). Takvom se akcentuacijom govori na otoku Visu i u Hvaru na istoimenom otoku³⁵. Potom se gubitak opozicije između zavnutog i dugosilaznog akcenta širi i na inicijalni položaj – to je stariji troakcenatski sustav s medijalnim zavnutim akcentom (oko, mēso, desēti, sūša<sūša, nogē<nogē). Stariji dvoakcenatski sustav dobiven je kad je zavnuti akcent i u medijalnom položaju prešao u dugosilazni (oko, mēso, desēti<desēti, sūša<sūša, nogē<nogē). On se upotrebljava u nekim istarskim i krčkim govorima, ponešto u Lošinju, Cresu i Unijama, na otoku Rabu, Pagu, Silbi, Olibu, Ugljanu i na Dugom otoku (ali i u tim govorima ima primjera da se bar u enklizi pojavi zavnuti akcent zbog medijalne čvrstine: dobro se drži, ali: drži se dobro).³⁶ U nekim hvarskim, bračkim i kaštelanskim govorima govori se māti mjesto māti, nāčmen mjesto načmen, vāzme mjesto vazme, bogāstvo mjesto bogastvo, pitāla mjesto pitāla i dr. To je stariji četveroakcenatski sustav (“, ^, ~, ^) s inicijalnom i medijalnom metatonijom kratkosilaznog akcenta prvenstveno na vokalu a.³⁷

1.3.3. NOVIJI NAGLASNI TIP karakterizira djelomična izmjena distribucijskih pravila u odnosu na stare i starije. U nekim čakavskim govorima pomaknut je oksitonalni kratkosilazni akcent ako mu je prethodila duljina. Fiziologija tog novog akcenta najčešće se izjednačava sa zavnutim akcentom pa dobivamo glāva > glāva = sūša. Tako dobivamo noviji troakcenatski sustav (oko, mēso, sūša, glāva). Kada se oksitonalni kratkosilazni akcent pomiče bez obzira nalazi li se ispred njega duljina ili ne, rezultat pomicanja može biti različit. Rijetko se (zbog izbjegavanja) oksitoneze na mjestu stare prednaglasne duljine razvija zavnuti akcent, a na mjestu kračine poluakut (´). Na taj način dobiva se noviji četveroakcenatski sustav (oko, mēso, sūša, glāva, noga, voda); taj je sustav poznat na otoku Žirju.³⁸ Češći je slučaj da se i na mjestu duljine i na mjestu kračine nađe jedan uzlazan akcent, tzv. kanovački. Fiziologija tog akcenta u velikoj većini čakavskih govora poklapa se sa zavnutim akcentom. Dakle, takav bi sustav bio noviji troakcenatski sustav bez oksitoneze (oko, mēso, sūša, glāva, nōga). Takvi su govori u zapadnoj i južnoj Istri, u Lici oko Brinja, u mnogim čakavskim naseljima zadarskog i šibenskog rajona i oko Trogira.³⁹ Kod govora kod kojih je prije regresivnog pomicanja (najčešće oskitonalnog kratkosilaznog) akcenta bio u uporabi stariji dvoakcenatski sustav, obično se ne dobiva akcent nove kvalitete, već se upotrebljava dotadanji akcenatski inventar s novom raspodjelom. Tako dobivamo na prethodnom kratkom vokalu kratkosilazni akcent, a na prethodnom dugom vokalu dugosilazni akcent (oko, noga, mēso, glāva). To je noviji

³⁵ M. Moguš (54., str. 8).

³⁶ M. Moguš (54., str. 9).

³⁷ M. Moguš (54., str. 9).

³⁸ M. Moguš (54., str. 10).

³⁹ M. Moguš (54., str. 10).

dvoakcenatski sustav.⁴⁰ Takav noviji dvoakcenatski sustav zabilježen je na otoku Rabu i Pagu, na nekim otocima u okolici Zadra, u ličkih čakavaca, a mjestimično i u nekim drugim govorima.⁴¹

1.3.4. NOVI NAGLASNI TIP karakterizira generalno pomicanje starih akcenatskih mjesta, s potpunom promjenom prvobitne distribucije. To su dakle najmlađi čakavski govori, a akcenatski inventar im je približno jednak standardnom hrvatskom jeziku (kratkosilazni, dugosilazni, kratkouzlazni i dugouzlazni). Osim toga postoji i novi dvoakcenatski sustav kojim se govori u Vodicama u Istri, rapskoj akcentuaciji, a u tom pravcu razvija se i akcentuacija na otocima od Raba do Ugljana.⁴²

1.4. FIZIOLOGIJA NAGLASAKA

Temeljni prozodijski inventar sastoji se, dakle, od tri akcenta: kratkosilazni (˘) dugosilazni (˘) i zavinuti (~), te od nenaglašenih duljina i nenaglašenih kraćina.⁴³

Govoreći o fiziologiji naglasaka čakavskog inventara u usporedbi s novoštokavskim naglascima može se reći da je ta fiziologija vrlo slična kada govorimo o kratkosilaznom i dugosilaznom akcentu. Kratkosilazni akcent je (prema Mogušu) nešto manje ekspiratoran od štokavskog, osobito ako je ispred njega nenaglašena duljina. Dugosilazni akcent je nešto kraći od štokavskog. Za čakavsko je narječje karakterističan "zavinuti" akcent koji se u novoštokavskim govorima izgubio. Fiziologiju tog akcenta prvi je opisao S. Ivšić⁴⁴, a uveo je i grafijski znak kojim se obilježava. On je uzlaznost tona zavinutog akcenta, za razliku od novoštokavskog uzlaznog akcenta kod kojeg se ton ravnomjerno podiže, opisao kao svojevrсно skokovito podizanje tona. Ekspiratorna sila veća je u drugom dijelu sloga. Belić opisujući taj akcent (1910.) ističe da je u početku zvuk ujednačen ili katkad nislazan, zatim postaje silno uzlazan i u trenutku najvišega i najjačega tona on se prekida.⁴⁵ Taj čakavski zavinuti akcent direktno se može povezati s praslavenskim periodom i tzv. "praslavenskim novim akutom", koji je nastao pred kraj postojanja zajedničkog slavenskog jezika, a koji se kasnije u većini slavenskih jezika izgubio. A. A. Šahmatov teoretskim je putem objasnio nužnost njegova postojanja.

⁴⁰ M. Moguš (56., str. 35–36).

⁴¹ M. Moguš (54., str. 11).

⁴² M. Moguš (54., str. 11–12).

⁴³ Vidjeli smo u prethodnom tekstu da u pojedinim govorima postoje i ^ , potom kanovački akcent, a u govorima s novim sustavom i ' i ". No upravo tri gore navedena akcenta smatraju se temeljnim čakavskim akcenatskim inventarom.

⁴⁴ S. Ivšić (30., str. 149).

⁴⁵ A. Belić (5., str. 157).

1.5. DISTRIBUCIJA

1.5.1. KRATKOSILAZNI AKCENT⁴⁶ (‘) odlikuje se “silinom, silaznošću i kratkoćom”⁴⁷, može se nalaziti na svim slogovima i na svim vokalima. Za neke govore srednjodalmatinskih otoka karakteristično je da se kratkosilazni akcent ne može nalaziti na vokalu /a/ u otvorenom slogu izvan ultime i pred defonologiziranim /r./: Tamo gdje je akcent po porijeklu silazne intonacije, nije se mogao nalaziti u medijalnom slogu, pa se prenosi na prvi slog prozodijske cjeline: u glovu. Za neke govore srednjodalmatinskih otoka važi⁴⁸, da kada se takav akcent prenosi na /a/ koji je u prvom slogu prozodijske cjeline u prvom slogu, produžuje se također u zavnuti: nā nebo, zā dušu.⁴⁹

1.6.2. DUGOSILAZNI AKCENT / ^ / se javlja u svim položajima i na svim vokalima, osim na vokalu /r./: vōl, sōl. Za neke govore srednjodalmatinskih otoka karakteristično je da je dugosilazni akcent na vokalu /a/ vrlo rijedak jer se u pravilu izgovara ili kao /o/ ili kao diftong: vālcer.⁵⁰ Dakle je taj akcent u govorima sa starim troakcentnatskim sustavom najrjeđi, a njegova se učestalost povećava u govorima sa starijim akcentnatskim sustavom u kojem se njegov broj povećava nauštrb zavnutog akcenta⁵¹

1.6.3. ZAVINUTI AKCENT⁵² / ʔ / vrlo je čest i može se ostvariti u svim položajima⁵³. Njegova učestalost povećana je u govorima nekih naselja otoka

⁴⁶ U ovom radu u daljnjem tekstu na primjerima označavali smo ga tako da smo podcrtali vokal pod kratko silaznim naglaskom jer u našem kompjutorskom programu nismo imali uobičajeni znak (‘).

⁴⁷ P. Šimunović (68., str 25).

⁴⁸ P. Šimunović (68., str 25).

⁴⁹ U starim i starijim naglasnim tipovima realizira se na sljedećim distribucijskim mjestima:

–na iskonski kratkim vokalima /e/ i /o/ kao kontinuitet praslavenskog kratkog akcenta: oko, nebo, selo;

–na iskonski dugim vokalima /i/, /u/, /a/, /e/ na mjestu pokraćenog praslavenskog akuta: krava, kuća, čuvati;

–na vokalu nastalom vokalizacijom nefinalnog akcentiranog poluglasa “šva”: san, otač–*sōmō,*otōcō;

–na iskonski kratkim vokalima /e/, /o/ pri ranim povlačenjima siline i ranijim dezoksitonezama: mesti, bosti–*metti, *bodti. I. Lukežić (41., str 36).

⁵⁰ P. Šimunović (68., str 26).

⁵¹ I. Lukežić (41., str. 36) daje sljedeće primjere distribucije dugosilaznog akcenta: a) na mjestu dugog vokala pod cirkumfleksom (mēso, sīn), b) na iskonski kratkim vokalima /o/, /e/ nastalim “kompenzacijskim duljenjem” nakon redukcije finalnog neakcentiranog “šva” (leđu–lēđ), c) na prethodno pokraćenim dugim vokalima u kojima je kratki vokal “kompenzacijski produljen” nakon redukcije neakcentiranog finalnog “slabog” ā “šva” (“kućē–G. pl. kŭc), d) na sekundarno produljenom vokalu nastalom od “jakog šva” (*lōžō–lāž), e) pri metatonijsama (stāri – star).

⁵² S. Ivšić se detaljno bavi pitanjem ovoga akcenta, za koji kaže da “...nije pravo opažen osobit akcent, različan od četiri knjevnja, koji ja biležim znakom ~ ...” (30., str. 137). U svom članku on najprije navodi što je o toj problematiki pisano u gramatikama i kod brojnih dijalektologa prije njega. Ivšić. (30., str. 139) navodi da je F. Mikuličić prvi primijetio (1883. g.) da u čakavskom govoru postoji

Brača, Hvara i Visa duljenjem kratkosilaznog akcenta na vokalu /a/ u već navedenim položajima: krāva, jāma, vojālo⁵⁴... U nekim govorima (Hvar, otok Vis) na kraju prozodijske cjeline prelazni u dugosilazni: glavē, brodē.⁵⁵

2. AKCENATSKE OSOBINE RUSKOG JEZIKA

2.1. FONETSKI ASPEKT

Ruski akcent je u fonetskom smislu dinamički (ekspiratorni) akcent, što znači da se naglašeni slogovi izgovaraju jače od nenaglašenih (francuski, njemački). Naglašeni se slogovi od nenaglašenih razlikuju znatno većom silinom izgovora, dužim i jasnijim zvučanjem⁵⁶. Vidimo da je akcent u ruskom svojom fiziologijom znatno drugačiji od čakavskih akcenata. U ruskom je svaki naglašeni vokal duži od nenaglašenih vokala. U čakavskom se čuvaju prednaglasne i zanaglasne duljine te se, dakle, događa i da nenaglašeni vokal bude duži od naglašenog vokala. Čakavski akcent nije ekspiratorni već melodijski tj. ne karakterizira ga silina izgovora već podizanje ili spužtanje tona. Zbog toga i postoji nekoliko akcenata koji su međusobno suprotstavljeni i dužinom izgovora i intonacijom, dok u ruskom postoji samo jedan akcent. Također, u ruskom jeziku samo naglašeni vokali bivaju jasno izgovoreni, a ostali su vokali pod većim ili manjim stupnjem redukcije (prvi i drugi stupanj redukcije ovise o položaju vokala u odnosu na akcent). U čakavskom se svi vokali, bez obzira da li su akcentirani ili ne, nastoje izgovoriti što jasnije.

2.2. MORFONOLOŠKI ASPEKT

Na ovom nivou za ruski akcent možemo reći da je slobodan (свободное ударение), tj. može biti na bilo kojem slogu u riječi.

Isto tako u većini riječi akcent je stalan (неподвижное ударение) na istom mjestu kroz cijelu paradigmu, no postoji i znatan broj punoznačnih riječi s pokretnim akcentom (подвижное ударение), tj. mjesto akcenta se u paradigmi mijenja.⁵⁷ Isti je slučaj i s čakavskim akcentima.

osobit akcent koji je bilježio znakom ^ , a koji se, kaže Mikuličić, ne može primjetiti u štokavštini. Međutim, Ivšić navodi da se akcent ~ može naći u sva tri naša narječja. U štokavskom se taj akcent čuva veoma dobro u slavonskoj Posavini (30., str. 137).

⁵³ I. Lukežić (41., str. 37) daje sljedeće primjere distribucije zavnutog akcenta u starom akcenatskom sustavu: a) iskonski dugi vokali na koje je povučena silina s finalnog akcentiranog "šva" (*smēhъ–smīhъ), b) iskonski dugi vokali na koje je povučena silina pri starim dezoksitonezama (*plātia – plāća), c) pri kontrakcijama dvaju susljednih vokala od kojih je drugi nosio silinu (*gospāa > gospā).

⁵⁴ P. Šimunović (68., str. 25–26).

⁵⁵ P. Šimunović (68., str. 25–26).

⁵⁶ B. Tošović (71., str. 32).

⁵⁷ B. Tošović (71., str. 32).

2.3. AKCENATSKI TIPOVI

Kako je značajna osobina i ruskog i čakavskog jezičnog sustava da u paradigmi jedne riječi akcent može mijenjati svoje mjesto, prema toj njihovoj sposobnosti izdvajaju se različiti akcenatski tipovi. O akcenatskim tipovima imenica bit će više riječi u dijelu radnje u kojem se konkretno bavimo radom na korpusu.

3. POLAZNA PRETPOSTAVKA

U radu pretpostavljamo moguće situacije u međuodnosu ova dva sustava:

1. Riječi kod kojih u ishodišnom položaju⁵⁸ u oba sustava akcent nije na istom mjestu. Prema situaciji u paradigmi dijelimo ih na tri podgrupe:

- 1a – i u paradigmi akcent je na istom mjestu,
- 1b – u paradigmi akcent nije na istom mjestu,
- 1c – u paradigmi akcent je djelomično na istom mjestu.

2. Riječi kod kojih je u ishodišnom položaju u oba sustava akcent na istom mjestu. Prema situaciji u paradigmi dijelimo ih na tri podgrupe:

- 2a – u paradigmi akcent je na istom mjestu,
- 2b – u paradigmi akcent nije na istom mjestu,
- 2c – u paradigmi akcent je djelomično na istom mjestu.

4. IMENICE MUŠKOG RODA

4.1. AKCENATSKI TIPOVI IMENICA MUŠKOG RODA U RUSKOM

Imenice muškog roda dekliniraju se u ruskom jeziku ovisno o različitim podjelama prema različitim deklinacijama, ali mi ćemo se služiti podjelom B. Tošovića.⁵⁹

4.1.2. IMENICE SA STALNIM AKCENTOM

Prvi akcenatski tip odnosi se na imenice koje u svim padežima imaju stalan akcent na osnovi. Drugi akcenatski tip odnosi se na imenice sa stalnim akcentom na nastavku (izuzetak su samo oblici bez nastavka, za koje možemo reći da je akcent uvjetno na nastavku).

⁵⁸ Ishodišni položaj za imenice je nominativ jednine, za glagole ishodišni položaj je infinitiv.

⁵⁹ Tošović (71., str. 71–72). Tošovićevu smo gramatiku uzeli za osnovni izvor podataka o ruskom upravo zbog pažnje koju je posvetio akcenatskim tipovima. Tošović daje sljedeće tipove deklinacija:

a) prva deklinacija – imenice m. roda s nulnim nastavkom (osim imenice *путь*),

b) druga deklinacija – imenice sr. i m. roda s nastavkom –o (–*ѣ*), –e,⁵⁹

a) treća deklinacija – imenice ž. roda , m. roda i zajedničkog roda s nastavkom –a,

b) četvrta deklinacija – imenice ž. roda s nulnim nastavkom i s osnovom na mek suglasnik (osim j)

ili šuštavi suglasnik,

c) peta deklinacija – imenice srednjeg roda na –мя.

4.1.3. PROMJENLJIVI AKCENATSKI TIPOVI

To su tipovi kojima akcent u paradigmi mijenja mjesto. Postoje tri promjenljiva akcenatska tipa. Za prvi je karakteristično da je akcent na osnovi u nominativu jednine i množine (za imenice za neživo i u akuzativu jednine i množine). Za drugi tip karakteristično je da je akcent na osnovi u svim padežima jednine, a na nastavku u svim padežima množine. Za treći tip vrijedi kao i za drugi, osim što je akcent na osnovi i u nominativu množine.

4.2. AKCENATSKI TIPOVI IMENICA MUŠKOG RODA U ČAKAVSKOM⁶⁰

Imenice muškog roda sklanjaju se po o–deklinaciji (izuzevši neke na –a i vlasita imena tipa Jure i Mārko). Prema akcenatskim osobinama Šimunović⁶¹ ih dijeli u dvije grupe: jednosložne i višesložne.

Jednosložne imenice Šimunović dalje dijeli na:

- a) imenice koje u kosim padežima imaju na prvom slogu stare akcente (kratkosilazni i dugosilazni),
- b) imenice s akcentom na dočetu u kosim padežima.

Skupinu a) dijeli Šimunović na pet podskupina zavisno od vrste akcenta, no prvima četirima je zajedničko da se mjesto akcenta ne mijenja, dok se petoj skupini u L. sg. i G. pl. akcent ostvaruje na nastavku.⁶²

Imenice skupine b) dijeli Šimunović u dvije podskupine: imenice koje imaju kratak vokal pred akcentom u kosim padežima i imenice sa zavnutim akcentom u N. sg. i dužinom ispred akcenta u kosim padežima. Zajedničko je objema skupinama da je akcent pokretan.⁶³

Dvosložne i višesložne imenice dijeli u dvije glavne skupine: imenice s nepostojanim a i imenice bez nepostojanog a. Prvu skupinu dijeli na tri podskupine: aa) imenice s akcentom na korjenitom slogu, ab) imenice s akcentom na osnovi i duljenjem kratko silaznog akcenta u dugosilazni akcent pred skupinom sonant – konsonant, ac) imenice s pomaknutim akcentom u kosim padežima prema početku riječi. Drugu skupinu dijeli na sljedeće dvije podskupine: ba) imenice sa stupčanim akcentom kakav je i u N. sg., bb) imenice s akcentom na kraju, osim u vokativu sg. i G. D. L. I. pl.

Dakle, imenice sa stalnim akcentom su imenice skupina aa), ab)⁶⁴, ba), a imenice s pokretnim akcentom su imenice iz skupina ac) i bb). Jasno je da je u čakavskom znatno više akcenatskih tipova upravo zbog toga što u čakavskom imamo tri akcenta, a u ruskom jedan.

⁶⁰ P. Šimunović (68., str. 29–34).

⁶¹ P. Šimunović (68., str. 30).

⁶² Ako je u genitivu množine nastavak –ov, no ako je nastavak –ih, tada akcent ostaje na istom mjestu. P. Šimunović (68., str. 31).

⁶³ U radu nismo navodili oblik za vokativ budući da ga u ruskom nema–pa nemamo što uspoređivati.

⁶⁴ Iako dolazi do promjene vrijednosti akcenta, ne radi se o promjeni mjesta akcenta.

4.3. KORPUS IMENICA MUŠKOG RODA

Korpus imenica muškog roda čini ukupno 183 para imenica.

4.3.1. ISHODIŠNI POLOŽAJ – AKCENT NIJE NA ISTOM MJESTU

U našem korpusu pronašli smo 21 par imenica (besprefiksalne i prefiksalne)⁶⁵ koje pripadaju ovoj skupini (11,4%):

a – U paradigmi akcent je na istom mjestu i u čakavskom i u ruskom. Mogućnost se ostvaruje samo u riječi *amerikōnac* – *американец*, gdje je u ruskom akcent stalan, a u čakavskom akcent prelazi na prethodni slog.⁶⁶

b – U paradigmi akcent, u čakavskom i ruskom, nije na istom mjestu:

b/a grupi pripadaju imenice koje imaju stalno mjesto akcenta (12 parova): *непріјатељ*⁶⁷ – *неприятель*, *коmpras* – *компас*, *оbіцај* – *обычай*, *rāzgovor* – *разговор*, *nāgovor* – *наговор*, *ružmarin*⁶⁸ – *розмарин*, *telegraf* – *телеграф*, *ōrgan* (instrument) – *орган*, *decīmetar* – *дециметр*, *milīmetar* – *миллиметр*, *kilōmetar* – *километр*, *dogovor* – *договор*⁶⁹.

b/b grupi pripadaju imenice kod kojih u jednom ili oba sustava dolazi do promjene mjesta akcenta. Dijelimo ih u tri grupe. Grupa Č predstavlja imenice s promjenom mjesta akcenta u čakavskom, grupa R s promjenom mjesta u ruskom, a grupa ČR predstavlja imenice koje mijenjaju mjesto akcenta i u jednom i u drugom sistemu.

Č: *čīnovnik* (*činovnik**a*) – *чиновник*

R: *rupak* – *пупок* (stalan na nastavku), *kremen* – *кремень* (SNN)⁷⁰, *lokot* – *локоть*, *obōd* – *обод*.

ČR: *diretūr* (*diretūra*) – *директор* (sg. osnova, pl. nastavak: *–a*, *–ov*), *likōr* (*likōra*) – *лекарь* (G. pl. *–ей*).

č – ostvaruje se samo kod imenice *ogonj* – *огонь* gdje je G. sg. u čakavskom *ōgnja* u D.⁷¹, no *ognja* u Hr.⁷² što je kao i u ruskom *огня*.

4.3.2. ISHODIŠNI POLOŽAJU – AKCENT JE NA ISTOM MJESTU

U korpusu smo pronašli 162 para takvih imenica (88,5%). Prema stanju u kosim padežima podijelili smo ih u sljedeće grupe:

⁶⁵ Kao što smo već rekli držali smo se izvora i nismo davali primjere koji izrijeком nisu u izvoru iako u upotrebi mogu biti i još neki primjeri.

⁶⁶ Dakle, ako akcent u N. sg. nije na istom mjestu, tada ni u kosim padežima akcent, najčešće, nije na istom mjestu.

⁶⁷ Sali (212) i Vrgada (132) *непріјатељ*.

⁶⁸ Sali (314) *ružmarin*.

⁶⁹ Postoji i dubleta *dogovor* čija je upotreba stilski ograničena – razgovorni stil.

⁷⁰ Akcent je stalan na nastavku.

⁷¹ Dračevica.

⁷² Hvar.

4.3.2.1. u paradigmi akcent je na istom mjestu kod onih imenica koje u oba jezika pripadaju imenicama sa stalnim akcentom. Pripada joj 86 parova imenica, što iznosi oko 47% imenica našeg korpusa imenica muškog roda.

P JEDNINA MNOŽINA

N. aparōt аппарат ararōti аппараты

G. aparōta аппарата ararōtih аппаратов

D. aparōtu аппарату ararōtima(n) аппаратам

A. aparōt аппарат ararōte аппараты

I. aparōton аппаратом ararōtima(n) аппаратами

L. aparōtu o аппарате ararōtima(n) аппаратах

Abonenat⁷³ – абонент, aparōt – аппарат, apostol – апостол, aprīl⁷⁴ – апрель, arešt – арест, areštōnt – арестант, arlekīn – арлекин, artičok – артишок, artīkul – артикул, artīst – артист, asfōlt – асфальт, aspirīn – аспирин, bankarōt – банкир, bīs – бис, boks – бокс, bōg – бог, bogomojac⁷⁵ – богомол, brat – брат, brūs – брус, buket – букет, cimēnat – цемент, cīv – цевка, čaj⁷⁶ – чай, Čeh – Чех, dobrovojac⁷⁷ – доброволец, dokumentat⁷⁸ – документ, dūh – дух, dukat⁷⁹ – дукат, evanjelīst – евангелист, fabrikōnt – фабрикант, farizēj – фарисей, filozof – философ, filter – фильтр, gnjōj⁸⁰ – гной, gnjūs – гнус, gost – гость, greben – гребень, grjšnik – грешник, grof – граф, inštrumentat⁸¹ – инструмент, interes – интерес, invalīd – инвалид, istok – исток, kadet – кадет, kapitōn⁸² – капитан, karōt – карот, karpičij – каприз, karusīn – капуцин, karnevōl – карнавал, katolik – католик, komandōnt – комендант, komediјōnt – комедиант, komesārīj – комиссар, krīk – крик, krōv⁸³ – кров, kvadrōt – квадрат, lōm – лом, lot – лот, luk – лук, lūk – лук, mučēnik – мученик, mētar – метр, medvīd – медведь, mladenac⁸⁴ – младенец, marcipōn⁸⁵ – марципан, mīr – мир, mīsal – мысль, mīramor – мрамор, načēlnik – начальник, obīd – обед, potop – потоп, brōd – брод, vītar – ветер, prorok – пророк, prīncip – принцип, rakēt – пакет, patrōn – патрон, pālac⁸⁶ – дворец, rabotnik – работник, rāzum – разум, smrōd – смрад,

⁷³ Promjena vrijednosti akcenta kratko silazni u dugo silazni.

⁷⁴ Rab (17) aprīl, aprīla.

⁷⁵ Promjena vrijednosti akcenta kratko silazni u dugo silazni.

⁷⁶ Promjena vrijednosti akcenta kratko silazni u zavnuti.

⁷⁷ Promjena vrijednosti akcenta kratko silazni u dugo silazni.

⁷⁸ Promjena vrijednosti akcenta kratko silazni u dugo silazni.

⁷⁹ Promjena vrijednosti akcenta kratko silazni u zavnuti.

⁸⁰ Promjena vrijednosti akcenta dugo silazni u kratko silazni.

⁸¹ Promjena vrijednosti akcenta kratko silazni u dugo silazni.

⁸² Rab (23) kapitān, –āna.

⁸³ Promjena vrijednosti akcenta dugo silazni u kratko silazni. Vrgada (99) G. sg. krova i krova, Susak (106) krof, krova.

⁸⁴ Promjena vrijednosti akcenta kratko silazni u dugo silazni.

⁸⁵ Promjena vrijednosti akcenta dugo silazni u zavnuti.

⁸⁶ Promjena vrijednosti akcenta zavnuti u dugo silazni.

sokol – сокол, spasitej – спаситель, susid⁸⁷ – сосед, tãnac⁸⁸ – танец, učitej – учитель.

4.3.2.2. akcent u paradigmi nije na istom mjestu – ukupno 23 para:

Mogućnost se može ostvariti u sljedećim oblicima:

a – u čakavskom akcent prelazi na nastavak, u ruskom je akcent stalan na osnovi. Takav je 21 par imenica.

Primjer: Sg. N. inžinjēr, G. A. inžinjēra, D. L. inžinjēru, I. inžinjērōn,

Pl. N. inžinjērī, G. inžinjērih⁸⁹, D. L. I. inžinjērīma.

Sg. N. инженер, G. A. инженера, D. инженеру, I. инженером,

Pl. N. инженеры, G. A. инженеров, D. инженерам, I. инженерами, L. инженерах.

Inžinjēr – инженер, kārst – карст, dōl – дол, mrōk – мрак, kavalīr – кавалер, karabinjēr – карабинер, kasīr – кассир, kardinōl – кардинал, koridūr – коридор, lamprijūn – лампион, limūn – лимон, materijōl – материал, milijunēr – миллионер, partizān – партизан, arsenōl – арсенал, baūl – баул, bataljūn – батальон, bilijūn – бильюн, faraūn – фараон, generōl – генерал, milijūn – миллион. Dakle, kod imenica ove skupine u čakavskom akcent prelazi na nastavak u kosim padežima.

b – akcent pomičan u oba sistema:

otac (oca) – отец (отца), bōrac (bōrca) – борец (борца).

4.3.2.3. mjesto akcenta u paradigmi se djelomično isto: 52 para imenica.

a – u jedini akcent je na istom mjestu, a u množini na različitom, jer u čakavskom akcent ostaje na istom mjestu, a u ruskom akcent u množini prelazi na nastavak. Skupini pripada 26 parova imenica.

Primjer: Sg. N. A. nōs, G. nōsa, D. L. nōsu, I. nōson

Pl. N. V. nōsi, G. nōsih, D. L. I. nōsima(n)

Sg. N. A. нос, G. носа, D. носу, I. носом, L. о носе/в носу

Pl. N. A. носы, G. носов, D. носам, I. носами L. носах

Līst – лист⁹⁰, jēž – ёж, nōs⁹¹ – нос, bič – бич, skot – скот, kalendārij – календарь, tabak⁹² – табак, gvōzd⁹³ – гвоздь, lēd⁹⁴ – лёд, rōg – рог, bōk⁹⁵ – бок, cvīt – цвет, snīg – снег, krāj – край, dōm – дом, drūg – друг, sīn – сын, krūg –

⁸⁷ Promjena vrijednosti akcenta dugo silazni u kratko silazni.

⁸⁸ Promjena vrijednosti akcenta zavnuti u dugo silazni.

⁸⁹ G. pl. označili smo masnim slovima, jer je to jedini oblik u kojem je akcent na istom mjestu u oba sustava.

⁹⁰ лист (1)–а ; мн. листьа,–ьев – u značenju list biljke;

лист (2)–а мн.–ы, ов–u značenju list papira ili sl. Susak (106) list, lista).

⁹¹ Promjena dugosilaznog akcenta u kratkosilazni: nōsa.

⁹² Promjena kratkosilaznog akcenta u zavnuti: tabāka. Vrgada (J212) tabak,–a.

⁹³ Promjena dugosilaznog akcenta u kratkosilazni: gvōzda.

⁹⁴ U kosim padežima promjena naglaska: lēda.

⁹⁵ Susak (106) bōk, bokā.

круг, mōst – мост, mēd – мѣд, sīr – сыр, rōd – род, plug – плуг, čas – час, kŭm – кум, bōi⁹⁶ – бор.

Grupi b pripadaju imenice kojima u kosim padežima akcent prelazi na nastavak (osim u čakavskom u genitivu plurala).⁹⁷ Skupini pripada 15 parova imenica.

P. JEDNINA MNOŽINA

N. bōb боб bobj бобы

G. boba боба bobih бобов

D. bobu бобу bobjma бобам

A. bōb боб bobе бобы

I. bobŏn бобом bobjma бобами

L. bobu о бобе bobjma о бобах

Klobŭk – клубук, mudrac – мудрец, konac – конец, dōž – дождь, lovac – ловец, stōl – стол, grīh – грех, rukŏv – рукав, trŭd – труд, sŭd – суд, kjŭč – ключь, nōž – нож, dvŏr⁹⁸ – двор, ogoŋj (ognja – Hr) – огонь.

с – u čakavskom akcent je stalan, a u ruskom prelazi u G. pl. na nastavak. Skupini pripada, dakle, samo 7 parova imenica: gost – гость (–и, –ей), grŏm – гром (–ы, –ов), zvīr – зверь (–и, –ей)⁹⁹, lākat¹⁰⁰ – локоть (локти, –ей), golub – голубь (pl. голуби, голубей), kāmen – камень (pl. камни, камней), koren – корень (pl. корни, –рней).

д – u čakavskom u L. sg. prenosi se akcent na ultimu, u ruskom prenosi se akcent u pl. na nastavak, kod 2 para imenica: dŭg (dŭgu) – долг (долги, –ов)¹⁰¹, pŏt (poŭ) – пот (поты, –ов)¹⁰².

е – akcent je u singularu na osnovi, a u pluralu na nastavku:

N. sg. gospođin. (G. sg. –ina) – господин (–ина);

N. pl. gospođa G. D. A. pl. (–ĕ, –i, –u) – господа (–од, –ам, –од). Dakle, mjesto akcenta ne podudara se samo u genitivu i akuzativu množine. Akcent je u čakavskom na nastavku, a u ruskom ti oblici imaju nulti nastavak, te se akcent nalazi na osnovi.

ѣ – Hrŏm – храм u čakavskom akcent je na osnovi, osim u L. sg. kad prelazi na nastavak (u hrŏmu). U ruskom akcent je stalan na osnovi.

⁹⁶ Vrgada (27) bŏr,–a.

⁹⁷ U čakavskom u vokativu singulara i plurala akcent se vraća na osnovu, ali budući da u ruskom vokativa nema, u ovom slučaju taj podatak nas ne zanima.

⁹⁸ Vrgada (53) dvŏr,–a.

⁹⁹ U l. pl. moguće je –dmi /–r̄m̄i.

¹⁰⁰ Postoji i oblik lŏkat.

¹⁰¹ Kada govorimo o akcentu u L. sg. ruskih imenica moramo imati u vidu da s prijedlozima ђ i на неке imenice imaju akcentiran nastavak (–y). S prijedlogom в u L. sg. nastavak –y je akcentiran (о долге, в долгу).

¹⁰² S prijedlogom в u L. sg. nastavak –y je akcentiran (о поте, в поту).

g – слуга – слуга – imenice su muškog roda koje se dekliniraju prema a-deklinaciji. U čakavskom akcent je na nastavku u sg. i pl. osim V. sg i G. V. pl. gdje je na osnovi, a u ruskom u sg. akcent je na nastavku, a u pluralu na osnovi.

4.4. Od 183 para imenica muškog roda, koliko ukupno čini naš korpus, 162 para (88,5%) ih u ishodišnom položaju ima akcent na istom mjestu, dok ih 21 par (svega 11,5%) nema. Imenice koje u ishodišnom položaju nemaju isto mjesto akcenta i u kosim položajima zadržavaju različito mjesto akcenta (19 parova), bez obzira da li se radi o imenicama sa stalnim akcentom (12 parova), ili pokretnim (7 parova). Tek 1 par ima u kosim padežima isto mjesto akcenta, a kod jednog para djelomično isto (ako promatramo govor Hvara). Imenice koje u ishodišnom položaju imaju isto mjesto akcenta, a koje i u kosim padežima imaju u svim oblicima isto mjesto akcenta, su imenice sa stalnim akcentom (86 parova). Potpuno različito mjesto, zbog različitog pomaka akcenta ima 24 para imenica. Kod 22 para akcent je u ruskom stalan, a u čakavskom pokretan prema kraju riječi. Kod 2 para akcent u čakavskom prelazi prema početku riječi, a u ruskom prema kraju riječi. Značajna je skupina imenica koja u nekim oblicima ima akcent na istom mjestu, no ne i u čitavoj paradigmi (52 para). Kod 33 para akcent je na istom mjestu u jednini (na osnovi), ali u ruskom prelazi u množini na nastavak (od nominativa – 26 imenica, od genitiva – 7 imenica). Skupina od 15 imenica ima različito mjesto samo u G. pl. jer u tom obliku akcent u čakavskom prelazi na osnovu.

5. IMENICE SREDNJEG RODA

5.1. AKCENATSKI TIPOVI IMENICA SREDNJEG RODA U RUSKOM

U ruskom jeziku¹⁰³ imenice srednjeg roda dekliniraju se prema drugoj i petoj deklinaciji¹⁰⁴. U drugoj deklinaciji postoji sedam akcenatskih grupa, a u petoj jedna. U drugoj deklinaciji imenice možemo prvenstveno podijeliti na imenice sa stalnim akcentom i imenice s pokretnim akcentom.

Imenice sa stalnim akcentom mogu biti podijeljene u dvije grupe prema tome da li je akcent na osnovi ili na nastavku. Kod imenica s pokretnim akcentom imamo sljedećih pet mogućnosti:

- U N. A. pl. akcent je na osnovi – ostali padeži imaju akcent na nastavku (uvjetno i G. pl.¹⁰⁵).
- U sg. akcent je na osnovi, a u pl. na nastavku.
- U sg. akcent je na nastavku, a u pl. na osnovi.
- U sg. i u N. A. pl. akcent je na osnovi, a u ostalim padežima pl. na nastavku.

¹⁰³ Prema podjeli B. Tošovića (71., str. 96).

¹⁰⁴ b) druga deklinacija – imenice sr. i m. roda s nastavkom –o (–ě), –e,

c) peta deklinacija – imenice srednjeg roda na –мя.

¹⁰⁵ G. pl. ima nulni nastavak.

- Promjena mjesta akcenta u osnovi (дерево – деревья).
 Peta deklinacija ima samo jednu akcenatsku grupu:
 U sg. akcent je na osnovi, a u pl. na nastavku (G. pl. uvjetno).

5.2. AKCENATSKI TIPOVI IMENICA SREDNJEG RODA U ČAKAVSKOM

U čakavskom dijele se imenice srednjeg roda¹⁰⁶ u dvije velike grupe:

- a) imenice s akcentom na osnovi,
 b) imenice s akcentom na nastavku u N. sg.

Svaka se grupa dijeli na tri podgrupe. Imenice s akcentom na osnovi imaju stalan akcent (imenice tipa jutro i pismo), izuzev nekih imenica tipa grōžje, kao npr. jōje (L. sg. jōju), mōre (L. sg. mōru), mēso (L. sg. mēsu) itd. Imenice s akcentom na nastavku u N. sg. tipa selo i krilo imaju u G. pl. naglasak na osnovi (G. pl. sēl/selih; krīl/krīlih). Imenice tipa rasūčē imaju stalan akcent na nastavku.¹⁰⁷

5.3. KORPUS IMENICA SREDNJEG RODA

U našem smo korpusu našli svega 35 para imenica srednjeg roda.

5.3.1. ISHODIŠNI POLOŽAJ – AKCENT NIJE NA ISTOM MJESTU

Samo tri imenice nemaju u N. sg. akcent na istom mjestu:

Māterinstvo – материнство, pismo – письмо, mučenje – мучение.

5.3.1.1. PARADIGMA

a (akcent na istom mjestu) – imenice koje u ishodišnom položaju nemaju akcent na istom mjestu, i u kosim padežima nemaju isto mjesto akcenta.

b – (akcent na različitom mjestu): māterinstvo – материнство, mučenje – мучение. Ovoj grupi pripadaju imenica sa stalnim akcentom.

c – (mjesto akcenta se djelomično podudara): pismo¹⁰⁸ – письмо; u množini u čakavskom akcent ostaje na istom mjestu, a u ruskom prelazi na korijen:

pismo – письмо, ali pīsta – пīсьма, пīсем, пīсьмам.

5.3.2. ISHODIŠNI POLOŽAJ – AKCENT NA ISTOM MJESTU

U korpusu smo pronašli 32 para imenica.

a – u kosim padežima akcent je na istom mjestu.

a/a – 18 parova imenica (51% od ukupnog broja imenica srednjeg roda) imaju akcent stalan kao u N. sg.

Šilo – шило, sālo – сало, rilo – рыло, sīto – сито, potōmstvo – потомство, pīvo – пиво, mēso – мясо, blāgo – благо, mišjenje – мышление¹⁰⁹, blaženstvo –

¹⁰⁶ P. Šimunović (68., str.34–36).

¹⁰⁷ Promjena vrijednosti akcenta je moguća–npr. G. sg rasūča (B)/ rasūčo (D), D. L. rasūču.

¹⁰⁸ Vrgada (153) pismo, pisma.

блаженство, дно – дно, bogatstvo – богатство, bogoslo^vje – богосл^овие, dopušćenje – допущение, jedinstvo – единство, g^arlo – горло, kolj^ono – кол^ено, srebr^o – серебр^о.

a/b – imenice s identičnim promjenama mjesta akcenta u paradigmi:

– 5 imenica s prelaskom akcenta s osnove na nastavak u pl.

sl^ovo – сл^ово, (N. pl. slov^a – N. pl. слов^а), im^e – им^я (N. pl. imen^a – N. pl. имена), č^udo – ч^удо (N. pl. čud^es^a – N. pl. чудеса), neb^o – неб^о (N. pl. nebes^a – N. pl. небеса), u^ho – у^хо (N. pl. Ušⁱ / G. pl. ušj^u, N. pl. Уш^и / G. pl. уш^{ей}).

b – imenice kod kojih se u kosim padežima djelomično podudara mjesto akcenta .

b/a – imenice koje u čakavskom imaju stalan akcent na osnovi dok u ruskom akcent u pluralu (osim G. pl.) prelazi na nastavak – 5 parova .

Р JEDNINA MNOŽINA

N. tⁱlo – тел^о N. tⁱla – тел^а

G. tⁱla – тел^а G. tⁱl/ tⁱlⁱh – тел

D. tⁱlⁱma(n) – тел^{ам}

Skupini pripodaju imenice: mⁱsto (mⁱsta) – м^есто (мест^а), tⁱlo – тел^о, s^arce – сер^дце, drⁱvo – др^ево¹⁰⁹, m^ore – мор^е.

b/b – imenice koje u čakavskom imaju stalan akcent na nastavku, a u ruskom u pluralu akcent prelazi na osnovu (4 para).

Р JEDNINA MNOŽINA

N. krⁱlo – кры^ло N. A. V. krⁱla – кры^лья

G. krⁱla – кры^ла G. krⁱl/ krⁱlⁱh – кры^льев

D. L. I. krⁱlⁱma¹¹¹ – кры^льям/–ах/–ами

Krⁱlo (krⁱla) – кры^ло (кры^лья), gnⁱzdo – гнез^до, sed^lo¹¹² – сед^ло, per^o – пер^о.

5.4. Korpus imenica srednjeg roda je nevelik. Pronašli smo svega 35 parova. Samo tri para u ishodišnom položaju nemaju jednako mjesto akcenta. U kosim položajima 23 para ima jednako mjesto akcenta i to bilo da su u pitanju imenice sa stalnim akcentom (18), bilo da se ostvaruje jednaki pomak akcenta (u pluralu na slog prema kraju riječi 5 parova). Kod devet imenica mjesto akcenta se djelomično poklapa. U svim je tim slučajevima akcent u čakavskom stalan, a u ruskom u pluralu prelazi ili prema početku riječi 4 imenice (u čakavskom ostaje na nastavku), ili prema kraju riječi 5 imenica (u čakavskom ostaje na osnovi).

¹⁰⁹ Ali postoji i dubleta м^ышление.

¹¹⁰ Par drⁱvo–др^ево (drⁱva–др^евеса, др^евес, др^евесам). U čakavskom postoji i imenica đarvo, u ruskom postoji i imenica дерево (деревья, деревьев–promjena mjesta akcenta unutar osnove).

¹¹¹ Sve imenice te grupe u G. pl. imaju akcent na istom mjestu – osnovi jer i u čakavskom u tom padežu akcent prelazi na osnovu.

¹¹² Novi (221) sed^lo, pl. sed^la, sed^lā.

6. IMENICE ŽENSKOG RODA

Imenice ženskog roda dijele se u dvije velike grupe. To su imenice a-deklinacije i imenice i-deklinacije¹¹³.

6.1. IMENICE A-DEKLINACIJE

6.1.1. AKCENATSKI TIPOVI IMENICA A-DEKLINACIJE U RUSKOM

U ruskom jeziku Tošović¹¹⁴ dijeli imenice ženskog roda na dvije skupine:

a) imenice sa stalnim akcentom:

aa) stalan na osnovi: комната, ab) stalan na nastavku: черта.

b) imenice s pokretnim akcentom:

ba) naglasak na nastavku osim A. sg. i N. A. pl.: N. sg. стена – N. pl. стены / A. sg. стену – A. pl. стены¹¹⁵,

bb) naglasak na nastavku osim N. A. pl. : свеча – свечи / свечу – свечи (G. ponekad uvjetno)¹¹⁶,

bc) akcent prelazi s nastavka na osnovu u čitavoj množini: N. sg. сестра, G. sg. сестры / N. pl. сестры – G. A. pl. сестрь¹¹⁷.

6.1.2. AKCENATSKI TIPOVI IMENICA A-DEKLINACIJE U ČAKAVSKOM

U čakavskom imenice a-deklinacije Šimunović dijeli na dvije grupe:

a) isti akcent na istom mjestu:

aa) dvosložne i višesložne s akcentom na prvom slogu: rjiba, slāma, korta,

ab) trosložne i višesložne s akcentom na srednjem slogu, koje zadržavaju akcent na istom slogu u svim padežima, osim, ponekad u G. pl.: molitva, palamida, pečurva.

ac) u N. sg. imaju akcent na nastavku:

ca) kratki slog prije akcenta;

α) sestra – sestro (V. sg./pl., G. pl. akcent na osnovi),

β) noga – nogu (A. V. Sg., N. A. V. pl. akcent na osnovi).

cb) dugi slog prije akcenta;

α) glja – gljo (V. sg., G. V. pl. na osnovi),

β) duša – duši (D. A. V. sg ,N. A. V. G. pl. osnova).¹¹⁸

¹¹³ Или imenice на њ у ruskom.

¹¹⁴ B. Tošović (71., str. 118).

¹¹⁵ Ovaj tip imaju dvosložne imenice a) вода, гора, доска, душа, земля, зима, нога, поре, река, среда, цена, шека и др. ; b) trosložne imenice борода, голова, сторона itd.

¹¹⁶ Ako imenice imaju nulti nastavak. Ovom tipu pripadaju imenice слеза, губа, волна, строка itd.

¹¹⁷ Vidimo da se ne radi uvijek o istom slogu osnove. Ovom tipu pripadaju imenice беда, вдова, весна, война, гроза, жена, змея и др.

6.2. KORPUS IMENICA A-DEKLINACIJE

U našem istraživanju našli smo korpus od 136 parova imenica ženskog roda a-deklinacije.

6.2.1. ISHODIŠNI POLOŽAJ – RAZLIČITO MJESTO AKCENTA

U korpusu od 136 parova imenica ovakvih je svega 25 parova (18%). Razmještaj akcenta ukazuje na to da je u čakavskom veća tendencija pomicanja akcenta prema početku riječi, jer je u čakavskom 17 imenica s akcentom ispred ruskog, a u ruskom ih je svega 8 s akcentom ispred čakavskog. Popis svih imenica te skupine dali smo u nastavku.

6.2.1.1. U KOSIM PADEŽIMA ISTO MJESTO AKCENTA:

– nismo pronašli niti jedan primjer.

6.2.1.2. U KOSIM PADEŽIMA RAZNO MJESTO AKCENTA:

– ovo je najbrojnija skupina. Pripada joj ukupno 22 para imenica. Sve su sa stalnim akcentom. U čakavskom je to prvi slog, a u ruskom ili osnova (17 imenica) ili nastavak (5 imenica). Prema tome podijelili smo ih u dvije podgrupe.

a) Brūsnica – брусника, rjula – пилуоля, nāgrada – награда, korica – корица, blūdnica – блудница, kobilica – кобилица, ciganka – цыганка, bōlnica – больница, galantārija¹¹⁹ – галантерея, cesārica – цесаревна, kancelarija – канцелярия, jela – ёлка, artiljerija – артиллерия, fotografija – фотография, avariija – авария, kumpanija – компания, kategorija – категория.

b) ceta – черта, koza – кора, ika – икра, kiļa – кила, bōrba – борьба.

6.2.1.3. U KOSIM PADEŽIMA MJESTO AKCENTA DJELOMICE SE PODUDARA:

Grupi pripadaju samo 3 para imenica s pokretnim akcentom: – lūna – луна (u čakavskom je akcent stalan na osnovi, a u ruskom je u sg. na nastavku, dok u pl. prelazi na osnovu);

– muha – муха (u ruskom jeziku je akcent stalan na osnovi, u čakavskom je pokretan, pa je u A. sg. N. G. A. V. pl. na osnovi: N. muha, G. muhč, D. muhī, A. muhu, V. muho, L. muhī, I. muhōn i pl. N. A. V. muhe, G. mūh D. L. I. muhōn, muhāmin, muhīma).

¹¹⁸ "Mnoge imenice, naravno, prelaze iz podskupa u podskup ovisno o govoru u pojedinim naseljima. Postoje katkad akcenatske nepodudarnosti na Braču, s jedne, i na Hvaru i Visu, s druge strane: postjea (Bč): postjea (Hr, Vs), bōnda, smūtnja, suza, služba (Bč) i bōnda, smūtnja, suza, služba na Hr-u i Vs-u. (Šimunović 68., str. 39-40).

¹¹⁹ U izvoru je zabilježena i dubleta galantarja (D).

– dāška¹²⁰ – доска (u čakavskom je akcent stalan na osnovi. U ruskom nije stalan već pripada skupini imenica kojima je akcent u A. sg. (доску) i N. pl. (доски) na osnovi, dok je u ostalim padežima na nastavku (досок, доскам).

6.2.1.4. Zaključili smo da kod imenica koje u ishodišnom položaju nemaju akcent na istom mjestu možemo očekivati da i u kosim padežima nemaju akcent na istom mjestu. Izuzetak su samo 3 para imenica s pokretnim akcentom.

6.2.2. ISHODIŠNI POLOŽAJ – ISTO MJESTO AKCENTA

U korpusu takvih je imenica 111 parova od ukupno 136 (81,6%).

6.2.2.1. RAZNO MJESTO AKCENTA U KOSIM PADEŽIMA:

– Nismo pronašli niti jedan par.

6.2.2.2. ISTO MJESTO AKCENTA U KOSIM PADEŽIMA:

a) Najveći je broj imenica koje pripadaju grupi sa stalnim akcentom na osnovi. Od ukupnog broja svih imenica ženskog roda 82 para (60%).

P. JEDNINA MNOŽINA

N. granjca граница granjce границы

G. granjce границы granjc границ

D. granjci границе granjcan границам

A. granjcu границу granjce границы

I. granjcon границой granjcamí границами

L. granjci границе granjcima границах

Āfrika – А́фрика, akācija – ака́ция, amerikōnka – американка, Āna – Анна, armadūra – армату́ра, āsma – а́стма, bāba – ба́ба, barāka – бара́к, bīblija – би́блия, bogomōjka – богомо́лка, brjtvā – бритва, bura – бу́ря (postoji i imenica бура за kemijski spoj), Čehinja – че́шка, dōza – до́за, fāбрика – фа́брика, famija – фами́лия, fībra – фи́бра, fīstula – фи́стула, fōrma – фо́рма, girlōnda – ги́рлянда, gnjida – гни́да, gramātika – грамма́тика, granjca – грани́ца, grišnica – гре́шница, griva – гри́ва, grupa – гру́ппа, gvōrdija – гварди́я, industrija – индустри́я, įskra – іскра, įstina – істина, kārja – ка́пля, kāsa – ка́сса, kāša – ка́ша, katakōmba – катако́мба, klētva – кля́тва, kobīla – кобы́ла, kokōrda – кока́рда, kolōna – коло́нна, kolonija – колони́я, komēdija – коме́дия, koža – ко́жа, kultūra – культу́ра, kvadratūra – квадра́тура, lāstāvica – ласточка, lāma – ла́ма, latīnica – латини́ца, lēnta – ле́нта, līnija – ли́ния, līra – ли́ра, lisica – лиси́ца, loža – ло́жа, māšeha – ма́чеха, majolika – майо́лика, māma – ма́ма, manjēga – мане́ра, materija – мате́рия, matemātika – матема́тика, medicīna – меди́цина, milīcija – мили́ция, mīna – ми́на, mīra – ме́ра, mōda – мо́да, motīka – моты́га, muka – му́ка, nauka – нау́ка, nedjja – неде́ля, nevīsta – невеста, nevoja – нево́ля, nōta – но́та, pālica – па́лица, peršōna – персо́на, potriba –

¹²⁰ Daska (B), ovdje smo dali akcent govora mjesta Brusje na Hvaru, a postoji i daska (D), o čemu na drugom mjestu. Vrgada (42) daska, –č. Novi (226) daska, G. pl. dasák.

потреба, provincija – провинция, работа¹²¹ – работа,riba – рыба, rira – репа, rukavica – рукавица, sǎbja – сабля, sardina – сардина, sila – сила, temperatura – температура, ulica – улица.

b) Imenice koje u N. sg. u oba sustava imaju akcent na nastavku.

U korpusu ima 29 parova imenica. Iznimka je jedino par imenica jela¹²² – ель. Sve su to imenice s pokretnim akcentom. U čakavskom ih Šimunović¹²³ svrstava u 4 grupe, a Tošović u ruskom u 3¹²⁴ grupe. Prema situaciji u jednini podijelili smo ih u dvije skupine:

1. Akcent u jednini na istom mjestu.

Ta se skupina dijeli dalje na dvije podgrupe zavisno od toga da li akcent u akuzativu prelazi na osnovu ili ostaje na nastavku.

N. voda вода sestra сестра

G. vode воды sestře сестры

D. vodi воде sestri сестре

A. vodu воду sestru сестру

I. vodŕn водой sestron сестрой

L. vodi воде sestri сестре

– imenice s akcentom u akuzativu jednine na osnovi su (10 parova):

sřida – среда (sřidu – среду), rřika – рука, noga – нога, kosa – коса, dřuša – душа, sřina – стена, gora – гора, cřna – цена, přila – пила, voda – вода.

– imenice s akcentom na nastavku u akuzativu jednine su (15 parova):

suza¹²⁵ – слеза (suzu¹²⁶ – слезу), strřila – стрела, ovca – овца, rřika – река¹²⁷, molba – мольба, sestra – сестра, koza – коза, igra – игра, dobrotā – доброта, hudoba – худоба, gluhoća – глухота, sotona – сатана, krasota – красота, svřca – свеча, křma – кума.

6.2.2.3. DJELOMIČNO PODUDARANJE MJESTA AKCENTA

– imenice koje zadržavaju u jednini u ruskom akcent na nastavku dok u čakavskom prelazi na osnovu (4 para):

metla – метла (metlu – метлу), loza – лоза (lozu – лозу), rosa – роса (rosu – росу), řistoća – чистота (řistoću – чистоту).

6.3. IMENICE I-DEKLINACIJE

Korpus imenica i-deklinacije vrlo je malen, svega 16 parova.

¹²¹ Vrgada (176) r**a**бота, –ѣ.

¹²² U ruskom imamo i riječ ель са stalnim akcentom.

¹²³ P. Šimunović (68., str. 37).

¹²⁴ B. Tošović (71., str. 119).

¹²⁵ Vrgada (201) su**z**a, –ѣ.

¹²⁶ Akcenatska dubleta su**z**u (D).

¹²⁷ dubleta реку/реку

6.3.1. AKCENATSKI TIPOVI IMENICA I-DEKLINACIJE U RUSKOM

U ruskom jeziku Tošović ih dijeli u dvije grupe:

- imenice sa stalnim akcentom na osnovi : *кровать* – *кроватьи*,
- imenice s pokretnim akcentom: akcent se u G. D. I. L. pl. pomiče na nastavak: *кость*, *кости*, N. pl. *кости*, G. pl. *костей*, D. pl. *костям*, I. pl. *костями*, L. pl. *костях*

6.3.2. AKCENATSKI TIPOVI IMENICA I-DEKLINACIJE U ČAKAVSKOM

U čakavskom ih Šimunović¹²⁸ dijeli na tri grupe:

1. kratkosilazni akcent na korijenu (u N. sg. produljen u dugosilazni): *môć*, *moći*. U L. sg. akcent prelazi na nastavak: *moći*,
2. dugosilazni akcent na korjenu: *svîst*. U L. sg. akcent prelazi na nastavak i mijenja kvalitetu u kratkosilazni: *svîstj*. U G. D. L. I. pl. fakultativno mogu biti dva mjesta akcenta: *svîstih/svîstihj*, *svîstiman/svîstijma*,
3. dvosložne i trosložne sa stalnim mjestom akcenta kao N. sg. osim fakultativno L. sg.: *mîsal* – *mîsli/mîsli* i G. pl. *mîslih/ mîslihj*, D. L. I. pl. *mîslima(n)/mîslijma(n)*.

6.4. KORPUS IMENICA Ž. RODA I-DEKLINACIJE

6.4.1. ISHODIŠNI POLOŽAJ

U korpusu smo pronašli svega 16 parova imenica.

- a) 7 parova jednosložnih imenica: *sôl* – *соль*, *rêć* – *печь*, *kôst* – *кость*, *lôž* – *ложь*, *rôž* – *рожь*, *krv* – *кровь*, *smrt* – *смерть*;
- b) 9 parova višesložnih imenica od kojih sve imaju akcent na prvom slogu: *glŭpost*¹²⁹ – *глупость*, *mŭdrost* – *мудрость*, *pākost* – *пакость*, *nāglost* – *наглость*, *ispovid* – *исповедь*, *mjlost* – *милость*, *rādost* – *радость*, *lĭnost*¹³⁰ – *леность*, *novost* – *новость*.

Sve imenice i-deklinacije u našem korpusu imaju u ishodišnom položaju akcent na istom mjestu.¹³¹

6.4.1.1. PARADIGMA – RAZLIČITO MJESTO AKCENTA

Ova se mogućnost ne ostvaruje. U kosim padežima mjesto akcenta podudara se barem u A. sg. (npr.. kod *rôž*, *lôž*).

6.4.1.2. PARADIGMA – ISTO MJESTO AKCENTA

– 9 parova od 16 (56,2%) ima stalan akcent kao u N. sg.

¹²⁸ P. Šimunović (68., str.40).

¹²⁹ Ali postoji i varijanta *glŭpost* (D).

¹³⁰ Ali postoji i varijanta *lĭnost*. Vrgada (107) *lĭnōst*, *ōst*.

¹³¹ Uz već navedene dublete *glŭpost* i *lĭnost*.

Glupost¹³² – глупость, mudrost – мудрость, pākost – пакость, pāglost – наглость, isprovid – исповедь, miłost – милость, rādost – радость, liṅnost¹³³ – леньность, krv – кровь.

6.4.1.3. PARADIGMA – DJELOMIČNO PODUDARANJE MJESTA AKCENTA – Imenice u G. D. L. sg. imaju akcent na nastavku dok u čakavskom akcent ostaje na osnovi: lži – laži, rži – raži.¹³⁴

– Imenice novost – новость, sol – соль, smrt – смерть imaju u čakavskom stalan akcent, dok je u ruskom u jednini na osnovi, a u množini na nastavku.

– Imenice kōst – кость, pēć – печь u čakavskom imaju stalan akcent na osnovi, osim u L. sg. (kosti, peći), a u ruskom od G. pl. imaju na nastavku. Dakle, u jednini mjesto akcenta je isto (osim L.), a u množini različito.

6.5. IMENICE ŽENSKOG RODA

Imenice ženskog roda a–deklinacije znatno su brojnije (136 parova) zastupljene u našem korpusu od imenica ženskog roda i–deklinacije (16 parova). U ishodišnom položaju 111 parova imenica a–deklinacije i sve imenice i–deklinacije imaju akcent na istom mjestu. Budući da većina imenica a–deklinacije (82 para) ima stalan akcent, te da 25 parova a–deklinacije ima prelazak akcenta u kosim položajima na istovjetan slog i u paradigmi gotovo sve imenice imaju akcent na istom slogu (107 parova). Pridodajmo tome broju 9 parova imenica i–deklinacije koje u kosim padežima imaju stalan akcent (dakle, ukupno 116 parova u obje deklinacije). Od dvadeset i pet parova koje u ishodišnom položaju nemaju akcent na istom slogu 22 i u kosim padežima zadržavaju različito mjesto akcenta. Kod 7 parova imenica a–deklinacije i 7 parova imenica i–deklinacije mjesto se akcenta djelomično podudara.

6.6. IMENICE S RAZLIČITOM PROMJENOM

U korpusu smo pronašli i određen broj imenica koje imaju različitu promjenu, iako su istoga roda.

– Parovi imenica posteja – постель i flaṅela – фланель ženskog su roda, no u čakavskom pripadaju imenicama a–deklinacije, a u ruskom pripadaju imenicama i–deklinacije. U oba su jezična sustava te imenice sa stalnim akcentom, te je, dakle, i u kosim padežima akcent na istom mjestu.

– Par imenica crĳkva – церкви, također je ženskog roda. U čakavskom imenica crĳkva pripada a–deklinaciji, a u ruskom imenica церковь pripada i–deklinaciji. Mjesto akcenta podudara se u jednini dok u množini u G. D. I. akcent u ruskom prelazi na nastavak, dok akcent u čakavskom ostaje na istom mjestu:

N. sg. crĳkva церковь N. pl. crĳkve церкви

G. sg. crĳkve церкви G. pl. crĳkvih церквей

¹³² Vidi bilješku 104.

¹³³ Vidi bilješku 105.

¹³⁴ Tošović ima drugačije mišljenje, tj. svrstava ih u imenice sa stalnim akcentom, ali to očito nije isti slog. U ruskom su te riječi jednosložne, a u čakavskom dvosložne.

D. pl. crĭkvan цeрквaм

7. GLAGOLI

Glagole smo podijelili u dvije velike grupe: – jednosložni glagoli (i jednosložni prije prefiksacije) i višesložni glagoli. Ishodišnim položajem smatramo infinitiv. Sljedeća točka je proučavanje prezenta (odnosno prostog futura za glagole svršenog vida u ruskom). Prema već danim postavkama glagole smo u prezentu podijelili u određeni broj akcenatskih grupa. Nakon prezenta promotrili smo akcenatska kretanja u perfektu¹³⁵. Budući da je to u suvremenom ruskom standardnom jeziku jedino prošlo vrijeme, ograničili smo se samo na njega.

7.1. INFINITIV

Praslavenski infinitivni nastavak /-ti/ doživio je jotovanje krajnje konsonantske skupine /-kti/, /-gti/, /-hti/, /-dti/, što rezultira nastankom palataliziranog konsonanta, u čakavskom /-ć/, u ruskom /č`/¹³⁶. Ruski se infinitiv tvori od infinitivne osnove uz dodatak sufiksa -тъ za glagole s akcentom na osnovi, za glagole s akcentom na sufiksu -ти, te -чь za glagole koji su prošli proces jotovanja. Čakavski infinitiv (u našem korpusu) ima samo sufikse -t, -ć, što znači da je u čakavskom došlo do potpunog premještanja mjesta akcenta s krajnjeg vokala.¹³⁷

7.2. PREZENT

Prezent se tvori u oba jezika od prezentske osnove kojoj se pridodaju gramatički morfemi. U ruskom jeziku prezent je moguće tvoriti samo od glagola nesvršenog vida, dok isti oblik glagola svršenog vida služi za izricanje budućnosti i nazivamo ga prostim futurum. U čakavskom imamo jednu konjugaciju s nastavcima¹³⁸: Sg Pl

1. /-n/, /-m/, /-u/¹³⁹ /-mo/

¹³⁵ Tj. u čakavskom u glagolskom pridjevu radnom.

¹³⁶ I. Lukežić (42., str. 141).

¹³⁷ U manjem dijelu čakavskih govora infinitivni je nastavak -ti,-ći (npr. u čakavskim govorima Pašmana, Ugljana, Vrgade, Vodica, Žumberka itd. (Menac-Mihalić 49., str. 81). Također dio govora ima i nulti sufiks. Npr. na Braču *čini, popi*, [u mjestu Ložišća *živi(t), umri(t)*, u mjestu Milna *ima(t)*]; Žminj *žat, set, dones*; u Korčuli ispred suglasnika ili na kraju rečenice *utopi ga, ne more bi, neće do kući*, dok će u drugim slučajevima biti t ili ć. (Menac-Mihalić 49., str. 81).

¹³⁸ P. Šimunović (68., str.48).

¹³⁹ Nastavak **m** u čakavskim je govorima rijedak, a prisutan je u unutrašnjosti (Brinje (jĭm), Ogulin (jĭmam), Oštarije (tĭram)). Dakle, nastavak **m** nije karakterističan za govore koje mi obrađujemo u ovom radu. I u čakavskom je (kao i u ruskom-no u ruskom je to jedini nastavak za 1. l. sg.) prisutan i nastavak **u** u 1. l. sg. I to samo kod glagola *htjeti* i *moći*, s tim da u mnogim čakavskim govorima samo glagol *htjeti* čuva nastavak **u**, a *moći* čuva **u** u tek u manjem dijelu govora (Komiža *moggu*, Vrgada *mōgu*, Trogir *mōgu*), a češće dolazi do paralelnih ostvaraja s **u** i **n**. (Brač i Hvar *mogu/moren*, Tribunj

2. /-s/ /-te/¹⁴⁰

3. /Ø/ /-u/, /-ju/, /-e/, /-du/¹⁴¹

U ruskom jeziku postoje dvije konjugacije s prezentskim nastavcima:

1. /-ю/, /-ешь/, /-ет/, /-ем/, /-ете/, /-ют/

2. /-у-, /-ишь/, /-ит/, /-имо/, /-ите/, /-ят/

7.2.1. AKCENT U PREZENTU U ČAKAVSKOM

Na temelju proučavanja naglasnih odnosa infinitiva i prezenta Menac–Mihalić zaključuje da u čakavskom narječju postoji 7 naglasnih temeljnih tipova za glagole I. vrste i 7 za glagole ostalih vrsta, a iz njih se izvode ostvaraji u pojedinim govorima.¹⁴² Za čakavštinu srednjodalmatinskih otoka Šimunović izvodi sljedeće akcenatske tipove.¹⁴³

I vrsta

- Glagoli s kratkosilaznim akcentom na nastavku i kratkim slogom ispred njega: plest, pletēn, pleteš, plete, pletēmō, pletete, pletū/edu,
- Glagoli s akcentom u prezentu na istom slogu i dugim slogom ispred akcenta: mūst, mūzen, mūžeš, mūze, mūzēmō, mūzete, mūzu/edu,
- Glagoli s akcentom na osnovi u prezentu: bīt, bijen, biješ, bije, bijemo, bijete, biju.

II vrste

- Glagoli s kratkosilaznim akcentom na korijenu u prezentskim oblicima: zīnut, zīnen, zīneš, zīne, zīnemo, zīnete, zīnu,
- Glagoli sa zavinitim akcentom na korijenu u prezentu: nōgnut, nōgnen, nōgneš, nōgne, nōgnemo, nōgnete, nōgnu/ nōgnedu.

III vrste

(I. razred)

- Glagoli sa zavinitim akcentom na osnovi: ščēdit, ščēdin, ščēdiš, ščēdi, ščēdimo, ščēdite, ščēdu/idu,

mōgu/mōren). Sjevernočakavske govore češće karakterizira ujednačena paradigma s.n. (Menac–Mihalić 49., str. 82).

¹⁴⁰ U malom broju sjevernočakavskih govora čuva se staro stanje s nastavkom *ste* kod malobrojnih glagola (Božava *grēste*, Omišalj *īste*). (Menac–Mihalić 49., str. 82). Vidimo, opet, da ta pojava nije karakteristična za govore kojima se mi bavimo.

¹⁴¹ Općenito su za čakavsko narječje najčešći nastavci –ju, –u i –du, mnogo je rjeđi –e (a isto tako –o i –jo koji se javljaju tek u nekim sjevernočakavskim govorima – Račice, Sv. Martin). (Menac–Mihalić 49., str. 83). Unificirani nastavci potvrđeni su u nekim sjevernočakavskim govorima, a na ožjelom je čakavskom području potvrđena raznolikost nastavaka koja može ovisiti o glagolskoj vrsti ili pak pruža više mogućnosti istom glagolu. Npr. nastavci –ju–đu često se paralelno javljaju uglavnom u VI i I vrsti u govorima Brača (*igrodu/igrāju*), Hvara (*čōvaju/čūvoju/čūvodu*), Visa (*kopōdu/kopāju*)(dakle, upravo čakavskih govora kojima se bavimo u radu), te Ogulina i Vodica. (Detaljnije o tome u Menac–Mihalić 49., str. 83–84).

¹⁴² Menac–Mihalić (51., str. 36).

¹⁴³ Šimunović (68., str. 51–59).

b) Glagoli s akcentom na nastavku prezentskih oblika: želit, želin, želiš, želī, želimo, želite, želū/īdu.

(2. razred)

a) Glagoli s akcentom na nastavku prezentskih oblika: bižat, bižin, bižiš, bižī, bižimo, bižite, bižū/īdu.

IV vrsta

a) Glagoli sa zavinitim akcentom na osnovi: jūbit, jūbin, jūbiš, jūbi, jūbimo, jūbite, jūbū/īdu,

b) Glagoli koji imaju akcent na prezentskom nastavku: brojit, brojin, brojiš, brojī, brojimo, brojite, brojū/īdu,

c) Glagoli koji imaju u prezentu kratkosilazni akcent na slogu osnove: točit, točin, točiš, toči, točimo, točite, točū/īdu.

V vrsta

a) Glagoli sa zavinitim akcentom na osnovnom slogu: čūvat, čūvon, čūvoš, čūvo, čūvamo, čūvote, čūvaju/čūvodu (Bč),

b) Glagoli s kratkosilaznim akcentom na osnovnom slogu u prezentu: gledot, gledon, gledoš, gledo, gledomo, gledote, gledoju/odu,

c) Glagoli s dugosilaznim akcentom na nastavku prezenta: znat, znōn, znōš, znō, znōmo, znōte, znāju/znōdu.

VI vrsta

a) Glagoli s kratkosilaznim akcentom na osnovnom slogu u prezentu: kupovat, kupujen, kupuješ, kupuje, kupujemo, kupujete, kupuju,

b) Glagoli kojima se osnova završava na -iva, a u prezentu imaju akcent na krajnjem slogu i dužinu aspred akcenta, a koji jedino na Braču imaju zaviniti akcent na osnovnom slogu prezenta: dobīvat (Hvar, Vis: dobījen, dobīješ, dobīje, dobijemo/dobijemo (Vrbanj), dobijete/dobijete (Vrbanj), dobivaju/dobijedu/dobiju (Vrbanj), (Brač: dobijen, dobiješ, dobije, dobijemo, dobijete, dobiju, dobijedu).

Dakle, ako promatramo odnos infinitiva i prezenta isto mjesto akcenta imaju tipovi Ic, IIa, Vb, Vc te VIb (u govorima Hvara i Visa). Tipovi III1b, III2a i IVb imaju u jednini isto mjesto akcenta kao u infinitivu, dok se u množini akcent pomiče prema kraju riječi. Tipovi Ia i Ib imaju u prezentu pomak prema kraju riječi, a tipovi IIB, III1a, IVa, IVc, Va, VIa i VIb (Brač) imaju pomak prema početku riječi u odnosu na mjesto akcenta u infinitivu. Promatramo li samo stanje u prezentu tada stalan (stupčani) akcent imaju tipovi Ic, IIa, IIB, III1a, III2a, IVa, IVc, Va (Brač)¹⁴⁴, Vb, Vc, VIa, VIb (Brač)¹⁴⁵. Tipovi III1b, IVb i VIb (Hvar, Vis) imaju uvjetno stalan akcent, jer je akcent uvijek na zadnjem vokalu, ali to nije isti vokal kao u jednini (u 3. pl. nastavci -ū/ -īdu, -ēdu)¹⁴⁶. Tipovi Ia, Ib imaju akcent

¹⁴⁴ Bol: 3. l. pl. čūvaju. Tip Ia u 3. l. pl. pleten-pletī,

¹⁴⁵ Hvar, Vis: pl. dobijemo, dobijete, dobijedu/dobivaju. Vrbanj: dobijemo, dobijete, dobiju. Ne uzimamo u obzir promjene u vrijednosti akcenta, već govorimo samo o mjestu akcenta. Vc tip znōn-znāju.

¹⁴⁶ Ali može i dobivaju.

uvijek na zadnjem vokalu, osim u 3. l. pl. kod nastavka *-edu*. Tip Va (Brač) ima akcent na osnovi, osim u 3. l. pl. *čūvon – čūvaju*. Dakle, većina je akcenatskih tipova sa stalnim (stupčanim) akcentom u prezentu. Čak i kod onih oblika kod kojih akcent nije stalan pomaci se ostvaruju u množini. Akcent u 1. i 2. l. pl. ostaje na ultimim (ali to nije isti vokal kao u jednini). U 3. l. pl. akcent može biti i na penultimi.

7.2.2. AKCENATSKI TIPOVI GLAGOLA U RUSKOM

Kao i kod drugih morfoloških oblika i ovdje postoji stalan i pokretan akcent. U sadašnjem vremenu akcent se mijenja u 1. i 2. l. j. Od drugog lica jednine on ostaje isti. Prema tome, potrebno je znati akcent infinitiva i 1. i 2. l. jednine. Dvosložni i višesložni glagoli imaju u 1. l. j. akcent kao u infinitivu npr. ako je u 1. l. j. akcent na osnovi tada je tako i u ostalim licima jednine i množine, no ako je akcent na nastavku on ili ostaje na nastavku i u ostatku paradigme ili u 2. l. j. prelazi na osnovu.¹⁴⁷ Popović¹⁴⁸ u svojem članku iznosi relativno jednostavnu podjelu ruskih glagola na tri akcenatska tipa (tip A, tip B i tip C), te na njihove podtipove (A1, A2, A3, B1, B2, B3, C1, C2, C3, C4) s obzirom na sve glagolske oblike, a ne samo prezentske. Važno je napomenuti da mnoge klasifikacije ruskih glagola s gledišta akcenta kreću od gramatike, što dovodi u krajnjem rezultatu do komplicirane klasifikacije kojom se nije jednostavno služiti. Da bi izbjegao takav rezultat Popović zanima samo akcent. Tipu A pripadaju glagoli kod kojih u čitavoj paradigmi akcent biva na istom vokalu na kojem se nalazi i u infinitivu: *видеть: вижу, видишь, видит, видим, видите, видят*. Tipu B pripadaju glagoli kod kojih se u čitavoj paradigmi akcent nalazi na najudaljenijem mogućem mjestu: *нести: несу, несёшь, несёт, несём, несёте, несут*.¹⁴⁹ Tipu C pripadaju glagoli kod kojih je u sadašnjem/prostom budućem vremenu akcent u 1. l. j. na nastavku, dok je u svim ostalim licima akcent na osnovi: *смотреть: смотрю, смотришь, смотрит, смотрим, смотрите, смотрят*. Uzmu li se u obzir svi tipovi i podtipovi Popović ističe da se već iz infinitiva za velik broj glagola može ustanoviti pripadnost naglasnom tipu (ili podtipu). Postoji manji broj glagola kod kojih pripadnost naglasnom tipu nije jednoznačno previdiva, te se radi jednoznačnog određivanja treba uzeti u obzir dodatne elemente. Jednoznačnu predvidivost u slučajevima kada se ona ne može iščitati iz infinitiva nude konačni skupovi, tj.

¹⁴⁷ Tošović (71., str. 301).

¹⁴⁸ Popović (60., str. 17–22).

¹⁴⁹ Popis ograničenja:

U glagolskim oblicima u ruskom jeziku naglasaka nikada ne može biti:

- na nastavku *-те* – u imperativu,
- na krajnjem *-и* glagolskog priloga prošlog,
- na padežnim nastavcima glagolskih pridjeva,
- na samoglasniku */a/* ispred *-нн-/-н-* (ako taj */a/* nije jedini samoglasnik ispred kao u *данный/дан*),
- na nastavku za srednji rod *-о* i množinu *-ы* u kratkim nominativnim oblicima glagolskog pridjeva trpnog prošlog kad je ispred njih *-т*.

popisi glagola (u infinitivnom obliku). Kada govorimo o akcentu u oblicima za prezent/prosti futur (za glagole svršenog vida u ruskom) u oba jezična sustava imamo najveći broj glagola sa stalnim akcentom. No, u oba je sustava značajan broj glagola s pokretnim akcentom. Vidimo da kod čakavskih glagola do promjene mjesta akcenta dolazi u oblicima za množinu, dok kod ruskih glagola samo akcent u prvom licu jednine može odskakati od ostalih oblika.

8. JEDNOSLOŽNI GLAGOLI

Korpusu je 116 parova jednosložnih glagola i od njih putem prefiksa tvorenih dvosložnih glagola. Radi lakšeg rada podijelili smo ih u leksička gnijezda. Svaki jednosložni glagol i skup putem prefiksa od njega tvorenih glagola čini jedno gnijezdo. Na taj smo način dobili 37 leksičkih gnijezda.¹⁵⁰

To su: 1. *bīt* – *быть*¹⁵¹, 2. *bīt* – *бить* (pri– при–, raz– раз–, u– у–, na– на–, pri– пере–), 3. *brat* – *братъ* (iza– из–, u– у–, po– по–, pri– пере–), 4. *dat* – *дать* (pri– пере–, pro– про–, iz– из–, obuz– обуз–), 5. *nadūt* – *надуть* (u čakavskom nismo našli besprefiksadni oblik), 6. *dognat* – *догнать* (u– у–, na– на–, u čakavskom nismo našli besprefiksadni oblik), 7. *donīt*–*донесту* (pri– пере– u čakavskom nismo našli besprefiksadni oblik), 8. *grist* – *грызть* (na– на–, pri– пере–, iz– из–), 9. *gnjīt* – *гнуть*, 10. *jīst* – *есть* (na– на–, ob– об–), 11. *klast* – *клясть*, 12. *krit* – *крыть* (na– на–, po– по–, pri– при–, ras– рас), 13. *krast* – *краст* (na– на–, po– по–, u– у–), 14. *lijt* – *лить* (na– на–, po– по–, ob– об–, raz– раз–, iz– из–), 15. *leč* – *лечь* (po– по–), 16. *lijst* – *лезть* (u–, v–), 17. *mīt* – *мыть* (u– у–), 18. *moč* – *мочь* (izne– изне–, po– по–), 19. *mest*–*месту* (na– на–), 20. *peč* – *печь* (is– ис–, pri– пере–, na– на–, po– по–), 21. *past* – *пастъ* (pro– про–, na– на–, po– по–), 22. *plest* – *плесту* (u– у–, ras– рас–), 23. *pit* – *пить* (is– ис–, o– o–, na– на–, po– по–), 24. *reč* – *речь* (iz– из–), 25. *rēst* – *расту* (pri– пере–, na– на–), 26. *sič* – *сечь* (pri– пере–), 27. *slat* – *слать* (po– по–), 28. *spat* – *спать* (za– за–), 29. *stat* – *стать* (na– на–, pri– при–), 30. *dostīc* – *достичь* (u ruskom nismo našli besprefiksadni oblik), 31. *šīt* – *шить* (na– на–, u– у–, sa– с–), 32. *teč* – *течь* (na– на–, o– o–, po– по–, is– ис–, u– у–), 33. *privīt* – *перевить* (na– на–, za– за–, u– у–), 34. *navest* – *навесту* (za– за–, pri– пере–, do– до–), 35. *vūč* – *влечь* (is– ис–, pri– при–), 36. *znat* – *знать* (po– по–), 37. *zvāt* – *звать* (na– на–, po– по–).

8.1. ISHODIŠNI POLOŽAJ – AKCENT NIJE NA ISTOM MJESTU

Kao što vidimo iz gornjeg popisa svega 5 gnijezda od ukupno 37 ili 14 glagola od ukupno 116 nema u infinitivu naglasak na istom mjestu. U ruskom

¹⁵⁰ Leksička gnijezda upotrijebili smo zbog toga što svi glagoli jednog gnijezda većinom imaju isti akcent.

¹⁵¹ Ima supletivni oblik za prezent pa ga u daljnjem radu o prezentu ne spominjemo (jesōn, jēs, jē, jesmo, jeste, jesu–u čakavskom) i (u ruskom samo oblici: есть, суть).

jeziku ti su glagoli dvosložni, jer je sačuvano drevno mjesto akcenta, pa se sufiks za infinitiv –ти nije kratio kao kod glagola kod kojih taj sufiks nije naglašen.

8.1.1. PREZENT

Glagoli našeg korpusa, koji u infinitivu nemaju akcent na istom mjestu, u prezentu imaju akcent na nastavku – na istom mjestu.

Mest (meten) – мести (мету, –ѣшь), namest (nemeten) – намести (намету, –ѣшь); rĕst (rĕsten) – расти (расту, –ѣшь), prirĕst (prirĕsten) – перерасти (перерасту, –ѣшь), narĕst (narĕsten) – нарасти (нарасту, –ѣшь); navest (naveden) – навести (наведу, –ѣшь), zavest (zaveden) – завести (заведу, –ѣшь), privest (priveden) – перевести (переведу, –ѣшь), dovest (doveden) – довести (дове́ду, –ѣшь); nest (nesen) – нести (несу, –ѣшь), plest (pleten) – плести (плету, –ѣшь), uplest (upleten) – уплести (уплету, –ѣшь), rasplest (raspleten) – расплести (расплету, –ѣшь).

8.2. ISHODIŠNI POLOŽAJ – ISTO MJESTO AKCENTA

33 gnijezda od ukupno 37 u infinitivu imaju naglasak na istom mjestu.

8.2.1. U ČAKAVSKOM

Glagoli koji pripadaju tim gnijezdima pripadaju akcenatskim tipovima:

- a) Većina glagola našeg korpusa u čakavskom pripada grupi kao **bit** (tući) s akcentom na korijenskom vokalu prezenta.
To su gnijezda (22): bit, brat, nadut, gnjit, klast, krit, list, lit¹⁵², leć, mit, moć, pit, slat, dostić, stat, šit, privit, dat, jist, reć¹⁵³, spat, znat.
- b) U skupinu glagola kao **must** s naglašenim nastavkom i dugim vokalom ispred njega ulaze glagolska gnijezda (5): past, grist, krast, sić, vuć.
- c) Skupini kao **plest** s naglašenim nastavkom i kratkim vokalom ispred njega pripadaju gnijezda(4): plest, zvat, teć, peć.
- d) Glagol ugnat u prezentu: ugnen, ugneš, ugne.
- e) Glagoli dognat (dorenen) i nagnat (narenen.)
- f) Glagol bit: jesón, jĕs, jĕ, jesmo, jeste, jesu.

8.2.2. U RUSKOM

I u prezentu ruskih glagola imamo stalan i pokretan akcent. Dok je kod višesložnih glagola mjesto akcenta u 1. l. jednine kao u infinitivu, kod jednosložnih glagola akcent može:

- a) prijeći na slog prema kraju riječi (22 gnijezda našeg korpusa: класть, пасть, бить, лить, пить, вить, спать, шить, речь, гнить, звать, лечь, течь, сечь,

¹⁵² Vrgada (128) naljiti, naliješ, (159) poljiti, poliješ, (137) obljiti, obliješ, (76) izljiti, izliješ, (224) uljiti, uliješ.

¹⁵³ Reć, rečen (B), no rečen (K).

печь, гнать, брать, красть, грызть, влечь, мочь, слать). U drugom licu jednine akcent:

- ostaje na nastavku (20 gnijezda): бить, класть, пасть, лить, пить, вить, спать, шить, речь, гнить, звать, лечь, течь, сечь, печь, брать, красть, грызть, влечь, слать).
 - враћа се на мјесто акцента инфинитива (2 gnijezda: гнать, мочь). U ostalim je licima мјесто акцента једнако мјесту акцента u drugom licu једнине.
- b) може остати на истом мјесту као u инфинитиву. То су gnijezda (7): надуть (–ую, –ешь), крыть (крою, кроешь), мыть (мою, моешь), стать (стану, –сшь), достичь (достигну, –гнешь), знать (–ю, –ешь), лезть (–зу, –ешь).
- c) Glagol dati: дам, дашь, даст, дадим, дадите, дадут.
- d) Glagol estь: ем, ешь, есть, едим, едите, едят.

8.3. ISTO MJESTO AKCENTA U PARADIGMI:

a) glagoli sa stalnim akcentom (19 parova):

PRIMJER: Кри́т: кри́jen, кри́ješ...

Кры́ть: крою, крое́шь...

Наду́ть – наду́т, ле́чь – ле́ц (по– ро–), ле́зть – ли́ст (в– u–), крýть – кри́т (ро– по–, на– на–, при– при–, рас– рас–), мы́ть – ми́т (у– u–), ста́ть – ста́т (на– на–, при– при–), дости́чь – дости́ц (пере– при–), знат – знать (ро– по–).

b) glagoli s pokretnim akcentom – u oba sistema akcent prelazi na nastavak (28 parova glagola):

Primjer: Гры́ст: гры́zen, гры́zen, гры́зе, гры́земо, гры́зете, гры́зеду

Гры́зть: грызу, грызе́шь...

Гры́зть – гры́ст (пере– при–, на– на–, из– из–), влечь – влѣ́ц (при– при–, из– из–), красть – кра́ст (на– на–, по– ро–, у– u–), сечь – сѣ́ц (пере– при–), печь – пе́ц (на– на–, пре– пре–, по– ро–, ис– ис–), пасть – па́ст¹⁵⁴ (на– на–, по– ро–, про– про–), течь – те́ц (на– на–, о–о–, по– ро–, ис– ис–, у– u–).

8.4. U PARADIGMI RAZLIČITO MJESTO AKCENTA

a) glagoli koju u čakavskom imaju stalan akcent, a u ruskom akcent prelazi na nastavak (43 para):

Primjer: Па́ст: па́den, па́деš...

Па́сть: паду, паде́шь...

Битъ – би́т (у– у–, пере– при–, при– при–, на– на–, раз– раз–), гнить – гни́т, класть – кла́ст, пить – пи́т (о– о–, по– ро–, на– на, ис– ис–), слать – сла́т (по– ро–), вить – ви́т (на– на–, пере– при–, за– за–, у– u–), шить – ши́т (на– на–, у– u–, с– s–), ре́ц – ре́чь (из– из–), спать – спа́т (за– за–), лить – ли́т (раз– раз–, –об –ob, по– ро–, из– из–, на– на–), па́сть – па́ст (на– на–, про– про–, по– ро–), звать – зва́т (на– на–, про– про–), сла́т – сла́ть (по– ро–).

¹⁵⁴ Poden – govori se u Dračevici, a u Brusju se govori pāden.

b) oba akcenta su pokretna – u čakavskom akcent prelazi na slog naprijed, a u ruskom na nastavak (5 parova glagola):

Primjer: Izabrat: izaberen, izabereš

Избратъ: беру, берѣшь...

Братъ – brāt (из– iz–, u– y–, пере– pri–, по– po–).

8.5. U PARADIGMI DJELOMIČNO ISTO MJESTO AKCENTA:

a) glagoli gnijezda дать – dat i есть – jist (u ruskom nepravilni glagoli) u jednini imaju akcent na istom mjestu, u množini nemaju.

Dat: dōn, dōš.../ дать: дам, дашь, даст, дадим, дадите, дадут.

Jist: jīn.../ есть: ем, ешь, едим, едите, едят.

b) glagoli gnijezda моц u 1. l. j. u ruskom imaju akcent na nastavku:

моцъ: могу, можешь...

8.6. SUPLETIVNI OBLICI:

Dognat (dorenen) – догна^тъ (гоню, гонишь), pagnat (parenen) – нагна^тъ (гоню, гонишь).

8.7. Analiza glagolskih gnijezda kojih čakavski adekvati imaju u prezentu akcent na korijenu:

– najveća grupa glagola u ruskom jeziku ima stalan akcent na nastavku. To su gnijezda: битъ, братъ, гнить, класть, лить, пить, слать, шить, вить, бдеть, печь,

– sljedeća skupina glagola odnosi se na glagole sa stalnim akcentom na osnovi, tj. na istom mjestu kao u infinitivu. Toj skupini pripadaju gnijezda: стать, мыть, лечь, лезть, крыть, дуть,

– u singularu akcent na osnovi, a u pluralu akcent na nastavku ima 7 glagola. To su gnijezda: дать, есть,

– svega 6 glagola imaju akcent na nastavku u 1. l. j. dok je u svim ostalim licima akcent na osnovi. To su glagoli gnijezda: гнать, мочь.

8.8. Svi glagoli kojih čakavski adekvati imaju naglasak na nastavku (dakle kao k^{rast}) imaju i u ruskom akcent na nastavku: красть: краду, крадѣшь (kao m^{ust}) ili звать: зову, зовѣшь (kao p^{lest}).

8.9. GLAGOLSKI PRIDJEV RADNI – PERFEKT

Perfekt¹⁵⁵ je glagolski oblik za izricanje prošlih radnji. U čakavskom je složen od oblika nesvršenog prezenta glagola bit i oblika glagolskog pridjeva radnog konjugiranog glagola. U ruskom perfekt – прошедшее время (kao jedino sačuvano prošlo vrijeme) tvori se (najčešće) od osnove infinitiva uz sufiks –l te uz nastavke za rod: –∅ (muški rod), –a (ženski rod), –o (srednji rod) i –i (za množinu).¹⁵⁶

¹⁵⁵ Definicija prema I. Lukežić (42., str. 147).

¹⁵⁶ Prema Tošović (71., str. 304).

Većina jednosložnih glagola ima u perfektu stalan akcent na osnovi. Glagoli s infinitivnim sufiksom -ти i -чь imaju stalan akcent na nastavku. Nevelik broj jednosložnih glagola ima pokretan akcent koji se karakterizira time da samo u ženskom rodu akcent prelazi na nastavak, dok je u ostalim oblicima akcent na osnovi.

8.9.1. JEDNOSLOŽNI GLAGOLI S RAZLIČITIM MJESTOM AKCENTA U INFINITIVU

Rēst – restal, resla, reslo пастѝ¹⁵⁷ – пос, посла

Mest – mēl, mēla, mēlo местѝ – мѣл, мēла

Navest – navel, navela, –lo навестѝ – навѣл, навела

U ruskom jeziku akcent je kod ovih glagola pomičan (u muškom rodu na osnovi, u ženskom i srednjem rodu na nastavku. U čakavskom je akcent stalan na osnovi. Mjesto akcenta isto je samo u muškom rodu.

8.9.2. JEDNOSLOŽNI GLAGOLI S ISTIM MJESTOM AKCENTA U INFINITIVU

U prošlom vremenu glagole našeg korpusa možemo podijeliti na 3 grupe:

1. akcent je na istom mjestu kao u infinitivu – osnovi: 43 glagola (gnijezda: есть, знать, пасть, красть, грызть, класть, шить, надуть, крыть, лезть, мыть, достичь, стать, бить),

2. Akcent je u ženskom rodu prešao na nastavak: 33 glagola (gnijezda: дать, вить, пить, лить, гнить, брать, угнать, спать, звать, быть),

3. Akcent je samo u muškom rodu na osnovi: 19 glagola (gnijezda: мочь, изречь, печь, течь, сечь, привлечь).

Красть: крал, крала, крало, крали,

Печь: пѣк, пекла, пекло, пекли,

Спать: спал, спала, спало, спали

Osim nekoliko iznimaka kada akcent prelazi na prefiks (ubrat – ubro, izabrat – izabro, nazvat – nāzvo, napit – napi se) u čakavskom je akcent glagolskog pridjeva uvijek na istom mjestu kao i u infinitivu.

9. VIŠESLOŽNI GLAGOLI

9.1. INFINITIV VIŠESLOŽNIH GLAGOLA – RAZNO MJESTO AKCENTA

U infinitivu različito mjesto akcenta ima 34 glagola. Prema akcenatskom odnosu infinitiva i prezenta mogli smo ih podijeliti u sljedeće skupine:

a) U paradigmi razno mjesto akcenta imaju glagoli sa stalnim akcentom na mjestu infinitiva: простѝрот – простират, обогатит – обогатитѝ, искрит – искритѝ,

¹⁵⁷ Neki glagoli muškog roda s osnovom na b, g, z, k, p, r, s, h imaju nulti sufiks.

raspādot se – распалдаться, raskidot – раскидаты, migot – мигать, nadzirot – надзираты, bogāit se – богатеть, umirot – умираты, prisvojit¹⁵⁸ – присвоиты, rabotat¹⁵⁹ – работаты, iskorǎvat – искапываты, abonat¹⁶⁰ – абонироваты, manevrat¹⁶¹ – маневрироваты, cimentǎvat – цементиловаты, dopisivat – дописываты, sisot – сосаты, nasisot – насосаты, isparit – испариты, iskusit – искуситы, visit – висеты, dosādit – досадиты,

- b) U paradigmi isto mjesto akcenta imaju glagoli kojima u čakavskom akcent prelazi na slog prema početku riječi, a u ruskom akcent je na mjestu infinitiva: ispitivat – испитывать, raširit¹⁶² – расшириты, povisit¹⁶³ – повыситы, izdahnut¹⁶⁴ – издохнуть, razmnožit – размножиты, nabrǎknut¹⁶⁵ – набрякнуты, ponizit¹⁶⁶ – понизиты, isprovǎdat¹⁶⁷ – исповедаты, dokazivat¹⁶⁸ – доказывать.
- c) u čakavskom akcent je na mjestu infinitiva, a u ruskom glagol gubi sufiks – ova–: pākovat – паковать (пакую, –куешь),
- d) U čakavskom akcent je stalan na mjestu infinitiva, a u ruskom akcent u 2. 1. j. prelazi za slog prema početku riječi: skākot – скакаты (скачу, скачешь).

9.2. INFINITIV VIŠESLOŽNIH GLAGOLA – ISTO MJESTO AKCENTA

U našem korpusu od 318 parova glagola, 284 para, tj. 89%, ima u infinitivu akcent na istom mjestu. Dakle odnos 284:34, tj. 89%:11%.

Na ovom mjestu nećemo navesti sve glagole već ćemo to učiniti u sljedećem odlomku u akcenatskim skupinama u prezentu.

9.3. PREZENT VIŠESLOŽNIH GLAGOLA – ISTO MJESTO U INFINITIVU

Prema akcenatskom odnosu infinitiva i prezenta glagole dijelimo u skupine:

¹⁵⁸ Promjena kratkosilaznog akcenta u zavnuti(prisvojin).

¹⁵⁹ Promjena kratkosilaznog akcenta u dugosilazni (rabotōn).

¹⁶⁰ Promjena kratkosilaznog akcenta u dugosilazni (abonōn).

¹⁶¹ Promjena kratkosilaznog akcenta u dugosilazni (manevrōn).

¹⁶² Promjena kratkosilaznog akcenta u zavnuti (raštrin).

¹⁶³ Promjena kratkosilaznog akcenta u zavnuti (povisin).

¹⁶⁴ Promjena kratkosilaznog akcenta u zavnuti (izdahnen).

¹⁶⁵ Promjena kratkosilaznog akcenta u zavnuti (nabrǎken).

¹⁶⁶ Promjena kratkosilaznog akcenta u zavnuti (ponizin).

¹⁶⁷ Promjena kratkosilaznog akcenta u zavnuti (isprovǎdon).

¹⁶⁸ Promjena kratkosilaznog akcenta u zavnuti(dokazivon).

9.3.1. GLAGOLI SA STALNIM AKCENTOM

Oko 39% glagola našeg korpusa zadržava akcent na istom mjestu kao u infinitivu. Konkretno, radi se o korpusu od 116 parova glagola. Prema mjestu koje akcent zauzima u riječi podijelili smo glagole na tri grupe:

1. *stalan akcent na osnovi,*
2. *stalan akcent na nastavku,*
3. *stalan akcent (nastavak – osnova).*

9.3.2. STALAN AKCENT NA OSNOVI

Najbrojniju skupinu glagola čini je 71 par, tj. 25% od ukupnog broja višesložnih glagola s jednakim mjestom akcenta u ishodišnom položaju.

Primjer: Vidit : ja vidin, ti vidiš/viš, on/ona/ono vidi
mi vidimo, vi vidite, oni/one vidu

Видеть: я вижу, ты видишь, он/она/оно видит
мы видим, вы видите, они видят

Čistit – чистить, počistit – почистить, očistit – очистить, rasčistit – расчистить, dèrnut – дёрнуть, dvignut – двинуть, glādit – гладить, isprovīdit – исповедать, isprāvīt – исправить, kārōt – канать, nakārōt – накапать, kjsnut – кjsнуть, klānjot se – кланяться, lāzit – лазить, māzot – мазать, mīslit – мыслить, mīrit – мерить, namīrit – намсрить, primīrit – перемсрить, mučīt – мучить, izmučīt – измучить, nabāvīt – набавить, navīknut – навыкнуть, pudīt – пудит, obuť se¹⁶⁹ – обуться, oprāvīt – оправить, pādōt – падать, napādōt – нападать, pārit – парить, plākat – плакать, prīvīknut – привыкнуть, pohītīt – похитить, povīrit – поверить, poprāvīt – поправить, prīprāvīt – переправить, punīt – полнить, rādōvat se – радоваться, razuvīrit – разуверить, rīzot – резать, obrīzot – обрезать, narīzot – нарезать, podrīzot – подрезать, prīrīzot – перерезать, skīnut – скинуть, slābit – слабить, oslābit – ослабить, slāvīt – славить, proslāvīt – прославить, slušōt – слушать, stāvīt – ставить, trātīt – трагить, tresnut – треснуть, sipōt – сыпать, vīdit – видеть.

9.3.3. STALAN AKCENT NA NASTAVKU

U oba jezična sustava akcent ostaje na istom mjestu kao u infinitivu, ali u ovoj skupini to je nastavak, a ne osnova – 30 parova našeg korpusa ili 10%.

Primjer: Krojīt : ja krojīn, ti krojīš, on/ona/ono krojī,
mi krojīmo, vi krojīte, oni/one krojīdu,

Кроить: я крою, ты кроишь, он/она/оно кроит,
мы кроим, вы кроите, они кроят.

Nagorīt – нагореть, raspilat – расплыть, krojīt – кроить, progorīt – прогореть, sidīt – сидеть, naletīt¹⁷⁰ – налететь, letīt – лететь, tajīt – таить, pojīt – поить, priletīt – перелететь, oduševīt – одушевить, prigorīt – перегореть, prikrojīt – перекроить, razgorīt se – разгореться, dozvonīt – дозвониться,

¹⁶⁹ Vrgada (137) obući, obuješ.

¹⁷⁰ Vrgada (128) naletjeti, naletiš.

dozvat se – дозваться, mičat – молчать, ležat – лежать, izmorit – изморить, gostit – гостить, razdvojit se – раздвоиться, načinit – начинить, ozelenit – озеленить, blagoslovit¹⁷¹ – благословить, razorit – разорить, dubit – дубить, kotit se – котиться, razbižat se – разбежаться.

9.3.4. STALAN AKCENT NASTAVAK – OSNOVA

Akcent u čakavskom ostaje na istom mjestu kao u infinitivu – na nastavku. U ruskom je slučaj isti, ali je taj slog dio prezentske osnove (15 parova – 5%).

Primjer: razumit: razumin, razumiš, razumi,
razumimo, razumite, razumidu

разуметь: разумею, разумеешь, разумеет,
разумеем, разумеете, разумеют

Razumit¹⁷² – разуметь, iskopat¹⁷³ – ископать, dokopat se – докопаться, raskopat – раскопать, okopat¹⁷⁴ – окопать, raspoznat – распознать, namotat¹⁷⁵ – намотать, obuzdat – обуздать, kopat¹⁷⁶ – копать, primotat – перемотать, pribolit – переболеть, bolit – болеть, potit se – потеть, odolit – одолеть.

9.3.5. GLAGOLI S POKRETNIM AKCENTOM

Moramo napomenuti da se uvijek radi o odnosu para glagola. Dakle, ovdje u jednom sustavu akcent može biti stalan, a njegov par iz drugog sustava može mijenjati mjesto. Mogli smo izdvojiti sljedeće grupe:

1. u oba sistema pomak na prethodni slog,
2. pomak u čakavskom – akcent stalan u ruskom,
3. akcent stalan u čakavskom – pomak u ruskom.

9.3.6. U OBA SISTEMA POMAK NA PRETHODNI SLOG

Kod ove skupine glagola i u čakavskom i u ruskom akcent prelazi za jedan slog prema početku riječi – osnovu. Razlika je jedino u tome što u ruskom taj prijelaz nastaje u drugom licu jednine. Dakle, mjesto akcenta se u prezentu podudara – *osim u prvom licu jednine*. Ta je skupina glagola izrazito brojna – 78 parova glagola (od 284) ili 27%.

Ludit: ja ludin, ti ludiš, on/ona/ono ludii, mi ludimo, vi ludite, oni ludiu, лудить: я лужу, ты лудиш¹⁷⁷, он/она/оно лудит, мы лудим, вы лудите, они лудят, izminit – изменить, ludit – лудить, ljubit – любить, misit – месить, ispustit – испустить, pustit – пустить, kormit – кормить, kružit – кружить, lipit

¹⁷¹ Vrgada (25) blagosloviti, blagosloviš.

¹⁷² Promjena akcenta razumin.

¹⁷³ Vrgada (71) iskopati, iskopaš.

¹⁷⁴ Vrgada (140) okopati, okopaš.

¹⁷⁵ Vrgada (128) namotati, namotaš.

¹⁷⁶ Promjena akcenta копол. Zabilježeno je i kopon (D). Vrgada (94) kopati, kopaš. Susak (92)

kopaт, копан.

¹⁷⁷ Doubleta лудиш.

– лепить, ličīt – лечить, mlotīt – молотить, mutīt – мутить, isušīt – иссушить, cidīt – цедить, dopustīt – допустить, doslužīt – дослужить, gosīt – гасить, trudīt se – трудиться, sodīt – садить, služīt – служить, sudīt – судить, raspustīt – распустить, rasodīt – рассадить, razdilīt – разделить, razvolīt – развалить, pustīt – пустить, prilipīt – прилепить, postupīt – поступить, podrubīt – подрубить, pilīt – пилить, osušīt – осушить, osudīt – осудить, opustīt – опустить, obrubīt – обрубить, oblipīt – облепить, nacidīt – нацедить, natrudīt – натрудить, nasodīt – насадить, izjovīt – изъявить, disat – дышать, pripisat – переписать, ispisat – исписать, dopisat – дописать, pisat – писать, točīt – точить, vozit – возить, donosīt – доносить, dohodīt – доходить, istočīt – источить, ishodīt – исходить, naložit – наложить, močīt – мочить, nalizat se – налижаться, lupat – лупить, drimat – дремать, lizat – лизать, opisat – описать, iskat – искать, glodat – глотать, iznosīt – износить, lomīt – ломить, provodīt – проводить, natopīt – натопить, nasolīt – насолить, nahodīt – находить, nosīt – носить, priskočīt – перескочить, prisolīt – пересолить, potopīt – потопить, priložit – приложить, razlomīt – разломить, razmočīt – размочить, rastopīt – растопить, solīt – солить, složit – сложить.

9.3.7. ПОМАК U ČAKAVSKOM – AKCENT STALAN U RUSKOM

Ovu smo grupu podijelili na dvije podgrupe prema tome da li je akcent u ruskom na nastavku ili na osnovi.

- a) akcent u čakavskom prelazi na slog prema početku riječi (na osnovu). U ruskom ostaje na istom mjestu kao u infinitivu (na nastavku) – 49 parova (17%) od 284 glagola našeg korpusa s istim mjestom akcenta.

Skovat: ja skujen, ti skuješ, on/ona/ono skuje,
mi skujemo, vi skujete, oni skuje,
сковать: я скую, ты скуешь, он/она/оно скует,
мы скуем, вы скуете, они скует.

Dogovorīt – договорить, lišīt – лишить, umrīt – умереть, rodīt – родить, nagovorīt – наговорить, kipīt – кипеть, navodnit – наводнить, ogorčīt – огорчить, prikovat – перековать, oglušīt – оглушить, oživīt – оживить, oslipīt – ослепить, posromīt – посрамить, razglosīt – разгласить, raskovat – расковать, pobidīt – победить, svršīt – свершить, ukorīt – укорить, mostīt – мостить, gudīt – гудеть, iskrivīt – искривить, nakovat – наковать, privornut – перевернуть, sromīt se – срамить, oglosīt – огласить, okružīt – окружить, priselīt se – переселиться, potrošīt – потрошить, razdrobit – раздробить, naselīt – населить, drobīt – дробить, ugodīt – угодить, mirit – мирить, isključīt – исключить, istribīt – истребить, rišīt – решить, odilīt – отделить, orosīt se – опросить, povridīt – повредить, prignut – пригнуть, razlučīt – различить, rastvorīt – растворить, dičīt se – дичиться, skovat – сковать, udilīt – уделить.

- b) Akcent u čakavskom prelazi na slog prema početku riječi (osnova). U ruskom akcent ostaje na istom mjestu kao u infinitivu (osnova). Iako je u oba sistema

akcent na osnovi on se ipak ne nalazi na istom mjestu, već je u čakavskom za jedan slog prema početku riječi – 29 parova glagola.

Gonit : ja gonin, ti goniš, on/ona/ono goni¹⁷⁸,

mi gonimo, vi gonite, oni gonidu,

гонять: я гоняю, ты гоняешь, он/она/оно гоняет

мы гоняем, вы гоняете, они гоняют.

Izlomit – изломать, dopušćat – допускать, nakusat se – накусать, igrat – играть, imat – иметь, minjat – менять, svitljit – светлеть, rugat se – ругаться, izabirat – избирать, polivat – поливать, kupat – купать, mišat – мешать, izmotat – измотать, dozrit – дозреть, mećat – метать, razmotat – размотать, skidat – скидать, upravijat – управлять, ispitat – испытать, naigrat se – наиграться, ispušćat – испускать, načinjat – начинать, blidnit – бледнеть, razigrat – разыграть, gonit – гонять.

9.3.8. POMIČAN U RUSKOM – STALAN U ČAKAVSKOM

Akcent u čakavskom ostaje na istom mjestu kao u infinitivu (nastavak).

U ruskom akcent u drugom licu jednine prelazi na osnovu. Akcent je u prezentu u oba sustava na istom mjestu samo u prvom licu jednine – 12 parova glagola u našem korpusu, dakle 4% od 284 para glagola.

Gubit : ja gubij, ti gubiš, on/ona/ono gubi

mi gubimo, vi gubite, oni gubidu,

Губить: я гублю, ты губишь, он/она/оно губит,

Мы губим, вы губите они губят.

Napilat – напилить, kosit – косить, pridržat – придержать, doržat – держать, nalovit – наловить, izučit – изучить, raspilat – распилить, pohodit – походить, kurit – курить, lovit – ловить, cedit – цедить.

9.4. U korpusu od 318 parova glagola međujezičnih adekvata u infinitivu isto mjesto akcenta ima 284 glagolska para ili 89% .

U prezentu stalan akcent ima 116 parova glagola (oko 38,4% – bez obzira na to je li akcent bio na korijenskom ili slogu nastavka). Ti glagoli I u prezentu imaju u oba sustava isto mjesto akcenta. Veći broj glagola ostvaruje u jednom ili drugom (ili oba) sustava kretanje akcenta. Zbog toga postotak poklapanja mjesta akcenta u prezentu ova dva jezična sustava opada u odnosu na infinitiv. Prema korpusu ustanovili smo nekoliko akcenatskih skupina. Ustanovili smo da kod 30% glagola postoji potpuno neslaganje u mjestu akcenta u prezentu. Kod oko 30% glagola postoji djelomično slaganje, i to kod 26% slaganje je u svim licima osim u prvom licu jednine. Kod 4% slaganje je samo u 1. l. j. Kod oko 5% glagola s pokretnim akcentom zabilježeno je potpuno slaganje mjesta akcenta u prezentu. Promatrajući naš korpusa, možemo reći da je u oba jezična sustava potpuno slaganje u mjestu akcenta u prezentu u 44% glagola, potpuno neslaganje kod 26% glagola, a djelomično slaganje u 30 %.

¹⁷⁸ Zabilježeno i gonit.

9. 5. GLAGOLSKI PRIDJEV RADNI – PERFEKT

U čakavskom, glagolski pridjev sadašnji, zadržava u najvećem broju slučajeva akcent na istom mjestu kao u infinitivu. U ruskom svi dvosložni i višesložni glagoli u perfektu imaju stalan akcent na osnovi. Glagoli s infinitivnim sufiksom –ти i –чь imaju stalan akcent na nastavku. Glagol родить imaju pokretan akcent, koji se karakterizira time da samo u ženskom rodu akcent prelazi na nastavak.

9.5.1. Kao što smo već istaknuli, višesložni glagoli na –ть imaju u ruskom u perfektu stalan akcent na osnovi. Slijedi pretpostavka da kod ovih glagola trebamo očekivati u oba jezična sustava akcent u perfektu na istom mjestu. Analizom korpusa potvrđena su naša očekivanja. Prema izvorima našeg korpusa između svih već navedenih glagola u korpusu postoji samo nekoliko iznimaka: skovat – skovo, nakovat – nakovo, prikovat – prikovo, dakle, u čakavskom akcent prelazi na prethodni slog ili prefiks, dok u ruskom izvori ne daju takvu iznimku već akcent ostaje na istom mjestu kao i u infinitivu: сковать – сковал, перековать – перековал, наковать – наковал.

9.5.2. Za najbrojniju skupinu glagola možemo reći da bez obzira na stanje u prezentu, u kojem češće dolazi do akcenatskih pomaka i odstupanja, u perfektu, gotovo svi glagoli, osim malobrojnih navedenih iznimaka, imaju isto mjesto akcenta.

9.6. IMPERATIV

U ruskom¹⁷⁹ jeziku imperativ se tvori od infinitivne osnove uz pridodatak sufiksa –и ili Ø¹⁸⁰, u 2. l. pl. nastavak je–te). U imperativnom značenju za 3. l. sg. i pl. upotrebljava se čestica neka i prezent.¹⁸¹ U većini čakavskih govora imperativ se, kod glagola s prezentskom osnovom na j, tvori pomoću sufiksa Ø: *kupāj*. U nekim od čakavskih govora imperativ se, kod glagola s prezentskom osnovom na suglasnik (osim j), te kod svih glagola s prezentskom osnovom na suglasnički skup, tvori pomoću sufiksa –i: *kupāj pec*, *pesmo*, *pešte*; *hol*, *holmo*, *holte*. no u nekim mjestima, osobito Komiži, to se –i čuva: *cvatj*, *cvatjmo*¹⁸²...

9.6.1. GLAGOLI S ISTIM MJESTOM AKCENTA U ISHODIŠNOJ FORMI

Analizom našeg korpusa glagola ustanovili smo da većina glagola čuva u imperativu mjesto akcenta ishodišnog položaja, tj. infinitiva i da su prisutne rijetke iznimke: samo glagol *hārkot* > *hrč* u čakavskom; 3 glagola u čakavskom nemaju

¹⁷⁹ Prema Tošović (71., str. 309).

¹⁸⁰ M. Popović (61., str. 221–232).

¹⁸¹ (Menac–Mihalić 49., str. 90–92).

¹⁸² P Šimunović (68., str. 48).

isto mjesto kao u inf.: skīdat > skīdoj (скидать > скидай), razmotat > razmotoj (размотать > размотай), rīgat se > rīgoj se (ругаться > ругайся).

U ruskom bez obzira na glasovne promjene akcent ostaje na istom mjestu kao u infinitivu kod glagola: mūtīt – mūt (мутить – мутѝ), pūstīt – pūz (пустить – пусти), prīlīpīt – prīlip (прилепить – прилепи), osūšīt – osūš (осушить – осуши), naćīdīt – naćīd (нацедить – нацеди), ispīsāt – ispīš (исписать – испиши), priskoćīt – prīskoč (перескочить – перескочѝ), razlomīt – razlom (разломить – разломи), razmoćīt – razmoč (размочить – размочи), izmīnīt – izmīn (изменить – измени).

Možemo zaključiti da kod imperativa čakavski pokazuje veći stupanj pokretljivosti akcenta, dok je ruski akcent stabilniji na mjestu ishodišne forme.

10. ZAKLJUČAK

Analizu akcenta u u riječima bliskim na planu izraza (i planu sadržaja) u ruskom i čakavskom morali smo, zbog opsežnosti problematike, ograničiti na promatranje mjesta akcenta u ishodišnoj formi i kretanje akcenta u paradigmi. Ograničili smo se na imenice i glagole (407 parova imenica i 451 par glagola. U ishodišnom položaju (N. sg. za imenice, infinitiv za glagole) korpus imenica (njih 370)¹⁸³ ukazao je da isto mjesto akcenta u ishodišnom položaju ima 321 par imenica. Različito mjesto akcenta ima svega 49 parova imenica. U postotcima 86,7% imenica našeg korpusa ima u ishodišnom položaju isto mjesto akcenta, a 13,2% nema. Korpus glagola (451 par) pokazao je da isto mjesto akcenta u infinitivu ima 402 (ili 89%), a različito mjesto ima 48 glagola (tj. 11%). Stanje u ishodišnom položaju ukazuje na izuzetno podudaranje mjesta akcenta.

Oba jezična sustava imaju pokretan akcent. Zanimalo nas je kako se akcent u ova dva jezična sustava može kretati, te smo prema kretanju akcenta formirali odgovarajuće skupine. Pri tome smo krenuli od polazne pretpostavke, da mjesto akcenta u paradigmi može u oba sustava biti jednako, različito ili se može djelomično poklapati. Odvojeno smo promatrali parove koji u ishodištu nemaju isto mjesto akcenta od onih parova, koji u ishodišnom položaju imaju isto mjesto akcenta.

Mjesto akcenta u oba sustava može i u paradigmi biti jednako kod riječi sa stalnim akcentom i kod riječi s jednakim kretanjima akcenta u paradigmi.

U oba sustava najveći je broj riječi sa stalnim mjestom akcenta. Kod riječi koje u ishodišnom položaju imaju isto mjesto akcenta, u oba sustava stalan akcent ima 195 parova imenica (60%) i 89 parova glagola (22%). Kada govorimo o parovima koji u oba sustava imaju pokretan akcent i u kojima se akcent kreće na isti slog dobivamo sljedeće rezultate. Od ukupnog broja imenica koje u ishodišnom položaju imaju isto mjesto akcenta, jednake akcenatske pomake u oba

¹⁸³ Ovdje zanemarujemo imenice različitog roda i imenice s punoglasjem u ruskom.

jezična sustava ima svega 15 parova. Od ukupnog korpusa glagola samo 25 jednosložnih glagola (i od njih putem prefiksa tvorenih višesložnih glagola) ima akcent koji u kosim padežima prelazi na nastavak u oba sustava.

Ostali slučajevi odnose se na različite pomake u mjestu akcenta u ova dva sustava, ili je pak u jednom sustavu mjesto akcenta stalno, a u drugom se mijenja. Kod imenica mjesto akcenta se u kosim padežima ne podudara kod 26 parova imenica. Kod 67 parova mjesto akcenta se dijelom podudara, najčešće zbog toga, što u ruskom jeziku do promjene mjesta akcenta dolazi tek u pluralu.

Kod korpusa glagola ostvaruju se različiti akcenatski pomaci. Kod jednosložnih glagola 46 glagola imaju u čakavskom stalan akcent na osnovi, a u ruskom akcent prelazi na nastavak. Kod 5 glagola u čakavskom akcent prelazi na prethodni slog, a u ruskom na nastavak. Postoji još i 3 para koji imaju isto mjesto akcenta u jednini, a različito u množini. Dva glagola imaju supletivne oblike.

Kod višesložnih glagola 78 glagola ima pomak u čakavskom na prethodni slog, a u ruskom akcent ostaje na istom mjestu. Kod 12 glagola akcent u čakavskom ostaje na istom mjestu, a u ruskom prelazi na prethodni slog. Dakle, 90 parova glagola nema u prezentu isto mjesto akcenta. Također 78 parova višesložnih glagola kod kojih akcent u oba sustava prelazi na slog prema početku riječi, nemaju samo u 1. l. j. isto mjesto akcenta, jer u ruskom akcent prelazi na prethodni slog tek od 2. l. j.¹⁸⁴

Iako je, dakle, velik dio korpusa međujezičnih adekvata koji smo obradili u ovom radu u ishodišnom položaju s istim mjestom akcenta i iako od tog broja velik dio ima stalan akcent, ipak ih značajan broj u paradigmi ostvaruju akcenatski pomak. Dok je u nekim slučajevima taj pomak isti i pada na isti slog, u drugim slučajevima akcent se ne kreće na isti način, zbog čega neke riječi koje u ishodišnom položaju imaju akcent na istom mjestu u paradigmi akcent nemaju na istom mjestu. Uočili smo da je najnestabilniji oblik prezent glagola. Oblik glagolskog pridjeva radnog (koji služi za tvorbu perfekta) i imperativa bliži je akcentuaciji infinitiva. Ipak, pokretan akcent u ženskom rodu jednosložnih glagola u perfektu ruskog jezika – što je jedan od većih problema govornicima hrvatskog standarda ne javlja se i u čakavskom.

Iako mnoge probleme koji se javljaju u savladavanju ruske akcentuacije ne možemo riješiti samo poznavanjem čakavske akcentuacije, ipak u velikom broju slučajeva to nam poznavanje može uvelike koristiti. Stoga se govornicima čakavštine prilikom učenja ruskog jezika može savjetovati da, uzimajući u obzir konkretan govor kojim se služe, obrate pažnju na ovu vezu i pokušaju je iskoristiti, poglavito što se tiče ishodišnog položaja.

13. IZVORI

1. Hraste/Šimunović/Olesch. *Čakavisch – Deutsches Lexikon*, Bohlau, 1979.
2. Ожегов, С. И. *Словарь русского языка*. Москва, 1983.

¹⁸⁴ Dakle mjesto akcenta podudara se u svim licima osim u 1. l. j.

14. LITERATURA

1. Babić, Z., *Accent systems in Croatian dialects*. U: "Van der Hulst, H. i N. Smith". 1988., str. 1–10.
2. Barić, E., Lončarić, M. i dr., *Priručna gramatika hrvatskoga književnog jezika*, ŠK, Zagreb 1979.
3. Belić, A., *O srpskim i hrvatskim dijalektima*. U: "Glas SAN", LXXVIII, Beograd 1908., str. 60–164.
4. Belić, A., *Akcenatske studije*, I, Beograd 1914., VIII+209.
5. Belić, A., *Fonetika*, Naučna knjiga, Beograd 1976.
6. Brozović, D., *O genetskim i strukturalnim kriterijima u klasifikaciji hrvatsko–srpskih dijalekata*. U: "Zbornik za filologiju i lingvistiku 3", Novi Sad 1960., str. 68–88.
7. Brozović, D., *Tri razdoblja u razvitku naše dijalektologije*. U: "Radovi FF u Zadru", sv.1, Zadar 1960., str. 51–65.
8. Brozović, D., *O rekonstrukciji predmigracijskog mozaika hrvatskosrpskih dijalekata*. U: "Filologija", sv. 4. Zagreb 1963., str. 45–55.
9. Brozović, D., *Dijalekatska slika hrvatsko–srpskog jezičnog prostora*. U: "Radovi FF u Zadru", sv. 8, Zadar 1970., str. 5–32.
10. Brozović, D., *Čakavsko narječje, Jezik srpskohrvatski /hrvatsko srpski, hrvatski ili srpski*, Izvadak iz II izdanja Enciklopedije Jugoslavije, JLZ "Miroslav Krleža". Zagreb 1988., str. 80–90.
11. Budmani, P., *Praktična gramatika ruskog jezika*, Zagreb 1920.
12. Finka, B., *Čakavsko narječje*. U: Babić, Stjepan. "Jezik". Zagreb 1967., str. 118–125.
13. Finka, B., *Čakavsko narječje*. U: "Čakavska rič", sv.1, Split 1971., str. 11–71 + karta.
14. Finka, B., *Čakavska jezična problematika*. U: "Čakavska rič", br. 2, Split 1972., str. 5–11.
15. Finka, B., *Naputak za ispitivanje i obrađivanje čakavskih govora*, U: "Hrvatski dijalektološki zbornik III", Zagreb 1973., str. 5–76.
16. Finka, B., *O čakavskom identitetu*. U: "Suvremena lingvistika", br. 7–8, Zagreb 1973., str. 11–16.
17. Finka, B., *Veliko djelo čakavske dijalektologije*. U: "Suvremena lingvistika", br. 19–20, Zagreb 1979., str. 79–80.
18. Гужва, Ф. К., *Современный русский литературный язык*, Киев 1979.
19. Hamm, J., Hraste, M., Guberina P., *Govor otoka Suska*, U: "Hrvatski dijalektološki zbornik", knj. 1, Zagreb 1956.
20. Hamm, J., *Staroslavenska gramatika*, ŠK, Zagreb 1958.
21. Hamm, J., *Istraživanja iz područja čakavske dijalektologije*, U: "Ljetopis JAZU", sv. 63, Zagreb 1959., str. 439–440.
22. Хазагеро́в, Т. Г., *Развитие типов ударения в системе русского именного склонения*, Москва 1973.
23. Hraste, M., *Čakavski dijalekt ostrva Hvara*, JF, XIV, Beograd 1935., 1–57 + karta.

24. Hraste, M., *Osobine govora ostrva Visa*, U: "Zbornik u čast A. Belića", II, Beograd 1937., str.147–154.
25. Hraste, M., *Čakavski dijalekt ostrva Brača*, U: "Srpski dijalektološki zbornik", X, Beograd 1940., str.11–66.
26. Hraste, M., *Osobine govora otoka Šolte, Čiova, Drvenika i susjedne obale*, U: "Rad JAZU", 272, Zagreb 1948., str.123–156.
27. Hraste, M., *Osobine suvremene rapske akcentuacije*, U: "Zbornik Instituta za historijske nauke u Zadru", Zadar 1955., str.165–175.
28. Hraste, M. *Čakavski dijalekt.*, Enciklopedija Jugoslavije, IV, Leksikografski zavod FNRJ, Zagreb 1960., 525–525.
29. Ivšić, S., *Iz naše akcentuacije i dijalekatske problematike*. U: "Zbornik filozofskog fakulteta u Zagrebu", sv.1, Zagreb 1951., str. 359–378.
30. Ivšić, S., *Prilog za slavenski akcent*. U : "Rad JAZU", knj. 187, Zagreb 1911., str. 133–208.
31. Ivšić, Stjepan. *Poredbena slavenska gramatika*. ŠK, Zagreb 1970.
32. Ivić, P., *Dijalektologija srpskohrvatskog jezika*, Matica srpska, Novi Sad 1985.
33. Jakić–Cestarić, V., *Refleks jata na sjevernodalmatinskim otocima*, U: "Radovi Instituta JAZU u Zadru", sv. III, Zagreb 1957., str. 407–420.
34. Jakić–Cestarić, V., *Ispitivanje govora otoka Premude, Silbe, Oliba, Ista te Petrčana na zadarskom kopnu*, U: "Ljetopis JAZU" br. 64, Zagreb 1960., str. 357–361.
35. Josipović, Višnja. *Suprasegmentalne osnove stranog akcenta: nesuglasje prozodijskih sustava hrvatskog i engleskog jezika*, Doktorska disertacija FF sveučilišta u Zagrebu, 1993.
36. Junković, Z., *Prilog za suvremenu čakavsku dijalektologiju*. U: "Čakavska rič", I, Split 1973., str. 7–38.
37. Jurišić, B., *Rječnik govora otoka Vrgade*, Biblioteka Hrvatskog dijalektološkog zbornika I i II, Zagreb 1973.
38. Колесов, В. В., *История русского ударения*, Ленинград 1972.
39. Kušar, M., *Rapski dijalekat*. U: " Rad JAZU", knj. 118, Zagreb 1894.
40. Кузнецов, П. С., *К вопросу о фонологии ударения*, U: Реформатский, А. А. "Из истории отечественной фонологии". Москва 1970., str. 360–367.
41. Lukežić, I., *Čakavski ikavsko–ekavski dijalekt*. Rijeka 1990.
42. Lukežić, I., *Trsatsko–bakarska i crikvenička čakavstina*. Rijeka 1996.
43. Lisac, J., *Hrvatski dijalekti i jezična povijest*. Matica hrvatska, Zagreb 1996.
44. Lisac, J., *Koji su dijalekti hrvatski?*, U: "Radovi FF u Zadru", sv. 34–35(24–25), Zadar 1997., str. 39–48.
45. Lisac, J., *Dijalekatska osnovica u jeziku hrvatske dopreporodne drame*, U: "Radovi FF u Zadru", sv. 29(19), Zadar 1989–90., str. 53–68.
46. Lisac, J., *Hrvatski govori, filolozi i pisci*, Matica hrvatska, Zagreb 1999.
47. Manojlović, S., *Glavne etape u razvitku hrvatskosrpskog jezika*, U: "Radovi FF u Zadru", sv. 7, Zadar 1968., str. 46–69.
48. Mažuranić, A., *Slovnica hervatska*, Zagreb 1861.

49. Menac–Mihalić, M., *Glagolski oblici u čakavskom narječju i u hrvatskom književnom jeziku*, U: "Filologija", JAZU, sv.17, Zagreb 1989., str. 81–111.
50. Menac–Mihalić, M., *Naglasak imperativa u čakavskom narječju*, U: "Fluminensia", br.1/2, Rijeka 1993., str. 125–139.
51. Menac–Mihalić, M., *Naglasni odnosi infinitiva i prezenta u čakavskom narječju*, U: "Radovi zavoda za slavensku filologiju", br. 30–31, Zagreb 1996., str. 9–41.
52. Milevoj, M., *Gonan po nase*, Pula 1992.
53. Moguš, M., *Za novu akcenatsku klasifikaciju u dijalektologiji*, U: "Zbornik za filologiju i lingvistiku", sv.10, Novi Sad 1967., str. 125–132.
54. Moguš, M., *O jedinstvu čakavske akcentuacije*, U: "Radovi Zavoda za slavensku filologiju", sv.12, Zagreb 1971., str. 7–12.
55. Moguš, M., *Fonološki razvoj hrvatskoga jezika*, Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb 1971.
56. Moguš, M., *Fonološki kriteriji za određivanje čakavskog narječja*, U: "Radovi Zavoda za slavensku filologiju", br.13, Zagreb 1973., str. 23–36.
57. Moguš, M., *Čakavsko narječje*, Zagreb 1977.
58. Mulić, M. I., *Osnove ruske akcentologije I i II*, Sarajevo 1974.
59. Peco, A., *Pregled srpskohrvatskih dijalekata*, Naučna knjiga, Beograd 1978.
60. Popović, M., *Naglasni tipovi i podtipovi ruskih glagola*, U: "Suvremena lingvistika", br. 23–24, Zagreb 1982–83., str. 17–22.
61. Popović, M., *Što je –te u 2. licu množine imperativa u ruskom i hrvatskosrpskom jeziku?* U: "Filologija", br. 10, Zagreb 1982., str. 221–232.
62. Popović, M., *Osnove staroslavenskog za studente ruskog jezika*, skripta FF u Zagrebu, 1987.
63. Потєбня, А. А., *Ударение*, Киев 1973.
64. Реформатский, А. А., *Введение в языкознание*, Москва 1955.
65. Silić, J., *Hrvatski standardni jezik i dijalekti*, U: "Jezična norma i varijeteti", zbornik HDPL–a, Zagreb–Rijeka 1998., str. 481–484.
66. Simeon, R., *Enciklopedijski rječnik lingvističkih naziva I i II*, Matica hrvatska, Zagreb 1969.
67. Суперанская, А. В., *Ударение в заимствованных словах в современном русском языке*, Москва
68. Šimunović, P., *Čakavština srednjodalmatinskih otoka*, U: "Čakavska rič", br. 1, Split 1977., str. 5–63.
69. Šimunović, P., *Grada za čakavsku bibliografiju*, U: "Čakavska rič", br. 1, Split 1976., str. 67–99.
70. Šimunović, P. – Olesch, R., *Čakavisches–Deutsches Lexikon III*, Böhlau Verlag Köln Wien 1983.
71. Tošović, B., *Ruska gramatika*, Sarajevo 1988.

Rafaela Šejić: The Place of the Accent in Russian and in the Croatian "Čakavian" Variant ("Čakavian" Usage on the Middle Dalmatian Islands)

S u m m a r y

We investigated the place of the Russian and Čakavian accent in 407 pairs of nouns, and 451 pairs of verbs. The targeted material shows that 86,7% of the nouns have the accent in the same place in the N. sg. 89% of the verbs have the accent in the same place in the infinitive. We see a significant correspondence in the position of the accent. 60,7% of the nouns, which in N. sg. have the same place of the accent, retain the same place in other forms of singular and plural, while only 22% of the targeted verbs retain the same place as in the infinitive (we investigated the forms of the present tens, the past tense and the imperative). In both systems accent can change its place in other forms. Therefore it is possible for both systems to undergo the same changes (5% of the nouns, 6,2% of the verbs). In other cases we found a total discrepancy in the position of the accent (8 % of the nouns, 12,6% of the verbs), or a partial correspondence (21% of the nouns, 43% of the verbs). The accent changes place mostly in the present, while it mostly keeps the same place as in the infinitive in participle (past tense) and imperative . The movement of the accent in feminine form of the past tense, which can be found in monosyllabic verbs in russian, cannot be found in čakavian.